

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Kielellinen erityisvaikeus ammattilaisten silmin

Kikka Toivonen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma, 210 op

11/2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Kikka Toivonen	Sivumäärä 37 ja liitesivua 17
Työn nimi Kielellinen erityisvaikeus ammattilaisten silmin	
Ohjaava(t) opettaja Annikki Ahlqvist	
Työn tilaaja Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry., Elina Salo	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni Kielellinen erityisvaikeus ammattilaisten silmin tarkastelee sitä, miten ammattilaiset tunnistavat ja tukevat 3-16 -vuotiaita lapsia, joilla on kielellinen erityisvaikeus. Kielellisen erityisvaikeuden monimuotoisuuden tunnistaminen on tärkeää mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, että lapsi kuntoutuisi tarkoituksenmukaisella ja johdonmukaisella ohjauksella sekä erilaisia ilmaisun ja vuorovaikutuksen välineitä käyttäen. Varhaisessa vaiheessa aloitetut tukitoimet auttavat lasta kehittymään ja kommunikoimaan ikätason mukaisesti, ja siten niiden avulla voidaan vahvistaa lapsen itsetuntoa ja ennalta ehkäistä lapsen ja nuoren syrjäytymistä.</p> <p>Aineiston hankintamenetelminä olen käyttänyt eri alan ammattilaisten videoituja pari- ja ryhmähaastatteluja, kyselylomakkeita ja eri asiantuntijoiden sähköpostikyselyjä, puhelinhaastattelua sekä yksilöhaastattelua. Teemat ovat olleet eri ammattilaisten kyselyissä ja haastatteluissa samoja.</p> <p>Opinnäytetyöni tuloksia voidaan hyödyntää lisäämällä ymmärrystä ja tietoa sellaisen lapsen vaikeuksista, kohtaamisesta ja kommunikointikeinoista, jolla on kielellinen erityisvaikeus. Ensiarvoisen tärkeää on tunnistaa tällainen lapsi päiväkodissa, koulussa ja nuorisotoimessa, että häntä voidaan tukea niissä tilanteissa, joissa kielellinen erityisvaikeus ilmenee. Kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisen jälkeen on tärkeää, että lasta hoitavat ja opettavat aikuiset osaavat käyttää sellaisia menetelmiä, jotka toimivat lapsen kanssa työskennellessä.</p> <p>Aineistostani kävi ilmi, että ammattilaiset tunnistivat ja tukivat kielellistä erityisvaikeutta hyvin vaihtelevasti. Päiväkodissa käytettiin kielellisen erityisvaikeiden lasten tukitoimina pienryhmiä, kuvia ja päivittäisiä vuorovaikutustilanteita. Koulussa opettajat käyttivät kielellisesti erityisvaikean oppilaan tukemiseksi tukiovetusta, yksilöllisiä tehtäviä, toiminnallista opetusta ja opetuksen havainnollistamista. Haastattelemani nuorisotyöntekijät käyttivät kielellisesti erityisvaikean nuoren tai lapsen tukemiseksi keskustelutilanteita, mutta runsaan kävijämäärän ja kiireen vuoksi rauhallisille keskusteluille tarjoutui harvoin mahdollisuus.</p> <p>Haastattelemani ammattilaisten kiinnostus kielellisesti erityisvaikeita lapsia tai nuoria kohtaan ilmeni siinä, että he halusivat lisää tietoa, koulutusta, pienempiä ryhmiä, avustajia ja apuvälineitä työskentelyn tueksi.</p>	
Asiasanat dysfasia, kielelliset vaikeudet, puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio, oppimisvaikeudet	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Kikka Toivonen	Number of Pages 54
Title The specific language impairment with the professionals' eyes	
Supervisor(s) Annikki Ahlqvist	
Subscriber and/or Mentor Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry., Elina Salo	
Abstract <p>My final project the specific language impairment with the professionals' eyes, examines how the professionals identify and support the 3-16-year-old children who have the specific language impairment. Identification of the specific language impairment manifold as early stage as possible that the child would be rehabilitated on the suitable and consistent control and expression and interaction different ones using tools. The measures of support that have been begun at an early stage help the child to develop and to communicate according to the age level and thus they can be used to strengthen the child's self-esteem and to prevent the displacing of a child and adolescent.</p> <p>I have used different area professionals' videoed pair and group interviews, questionnaires, e-mail inquiries, telephone interview and individual interviews. The themes have been the same in the different professionals' inquiries and interviews.</p> <p>The results of my final project can be utility by increasing understanding and knowledge, such a child's difficulties, from meeting and communication means, who have the specific language impairment. It is extremely important to identify this kind of a child in the day nursery, in the school and in the youth action that he can be met and he can be supported in those situations in which the language impairment appears. After the identification of the specific language impairment it is important that the adults who take care of the child and teach can use methods which are workable when working with the child.</p> <p>From my material it appeared that the professionals identified and supported the specific language impairment very variably. Small groups, pictures and daily social situations were used as the measures of support of specific language impairment children in the day nursery. At school teachers used the remedial instruction, individual tasks, functional teaching and illustrating of the teaching to support specific language impairment student. Youth leaders used discussion situations to support specific language impairment young or child but because of an abundant attendance and hurry, possibility to offer peaceful discussion seldom.</p> <p>Interest of the professionals interviewed by me to specific language impairment children or young people it turned out that they wanted to have more information, education, smaller groups, helpers and instruments to support their working.</p>	
Keywords dysphasia, the language impairment, a communication which supports the speech and replaces, learning difficulties	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KIELELLISEN ERITYISVAIKEUDEN TUNNISTAMINEN JA TUKEMINEN	6
3 KUNTOUTUS JA OHJAUS	9
4 JÄRJESTÖN TARJOAMA TUKI AMMATTILAISILLE JA PERHEILLE	13
5 LASTEN KIELELLISET VAIKEUDET AMMATTILAISTEN TUNNISTAMANA	17
6 HAASTATTELUIDEN JA KYSELYIDEN TOTEUTUS	22
7 PÄIVÄKODIN TYÖNTEKIJÖIDEN RYHMÄHAASTATTELU JA TULOKSET	24
8 OPETTAJIEN KYSELYT JA TULOKSET	26
9 NUORISOTOIMEN TYÖNTEKIJÖIDEN HAASTATTELU JA TULOKSET	29
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	31
11 POHDINTA	35
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kiinnostukseni lapsen kielelliseen erityisvaikeuteen heräsi työskennellessäni eri päiväkodeissa 3-6 -vuotiaiden kanssa, joissa useammalla lapsella oli havaittavissa jonkinasteista kielellistä vaikeutta. Mietin, millä tavoin ryhmässä jo tuemme, ja miten voisimme päiväkodin jokapäiväisessä toiminnassa tukea entistä enemmän lasta, jolla on kielellisiä erityisvaikeuksia, johon myös muut ryhmän lapset osallistuvat. Kiinnostuksen laajeni opinnäytetyöni aiheeksi siten, että lähdin kartoittamaan miten Nurmijärven kirkonkylän 3-16 -vuotiaiden kanssa työskentelevät kasvatus- ja opetusalan ammattilaiset tunnistavat ja tukevat lasta tai nuorta, jolla on kielellisiä erityisvaikeuksia. Näiden lasten vaikeuksien varhainen tunnistaminen ja tukeminen ovat lapsen kannalta, mutta myös yhteiskunnallisesti merkittävää syrjäytymisen ennaltaehkäisyä ja pitkällä aikavälillä yhteiskunnalle taloudellista säästöä tuottavaa.

Opinnäytetyössäni käytän kansainvälisen käytännön mukaista termiä kielellinen erityisvaikeus (Specific language impairment, SLI), joka on Suomessa tunnettu nimellä dysfasia. Kielellinen erityisvaikeus on laaja-alaisesti toimintakykyyn, osallistumiseen ja vuorovaikutukseen vaikuttava ongelma. (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010)

Tarkoitukseni on selvittää ammattilaisten menetelmiä ja toimintatapoja tunnistaa ja tukea lasten ja nuorten kielellistä erityisvaikeutta. Opinnäytetyöni kehittämistehtävä on ollut Nurmijärven kunnan sekä Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n mahdollinen yhteistyö. Rajasin tutkimusalueen Nurmijärven kirkonkylälle asuin- ja työpaikkani perusteella. Kyselyiden ja haastatteluiden kohderyhmä muodostui luontevasti 3-16 -vuotiaiden parissa työskentelevistä ammattilaisista.

Opinnäytetyöni aineistoa olen kerännyt kyselyiden, videoidun ryhmä- ja parihaastattelujen sekä kirjallisuuden avulla. Ryhmähaastattelun tein Kirkonkylän päiväkodin kasvattajille ja haastattelin kahta nuorisotoimen ohjaajaa. Nurmijärven kirkonkylän ala- ja yläkoulussa työskenteleville opettajille tein kyselytutkimuksen. Tutkimusluvan kyselyille sain varhaiskasvatuspäällikkö Hilikka Kempvaiselta, opetuspäällikkö Kati Luostariselta sekä nuorisotoimenpäällikkö Merja Winha-Järviseltä.

Yksi keskeisimpiä lähteitä opinnäytetyössäni ovat olleet Lasten ja nuorten kielellisen erityisvaikeuden käypä hoito -suositukset 2010, jotka ovat parhaiden asiantuntijoiden laatimia yhteenvetoja yksittäisten sairauksien diagnostiikan ja hoidon vaikuttavuudesta, mutta jotka eivät korvaa lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattilaisen omaa arviota yksittäisen potilaan parhaasta mahdollisesta diagnostiikasta ja hoidosta (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010). Lisäksi olen käyttänyt lähteinä Nurmijärven kunnan strategiaa, Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n strategiaa, Dysfasia, puheen- ja kielenkehityksen erikoislehteä ja internetin sivuja aiheesta.

2. LAPSEN KIELELLISEN ERITYISVAIKEUDEN TUNNISTAMINEN JA TUKEMINEN

Kielellisellä erityisvaikeudella (Specific Language Impairment, SLI) tarkoitetaan häiriötä, jossa lapsen kielellinen toimintakyky ei kehity iän mukaisesti, vaikka näönvarainen päättely on ikätasoista. Häiriö ei selity neurologisilla, aistitoimintojen tai tunne-elämän poikkeavuuksilla. Kielellinen vaikeus ei myöskään selity ympäristötekijöillä, esimerkiksi merkittävät lapsen kasvuympäristöön ja vuorovaikutukseen liittyvät puutteet tai monikielisyys. (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010)

Kielellinen erityisvaikeus on karkeasti jaoteltavissa lievään, keskivaikeaan ja vaikeaan häiriöön. Lievemmat ongelmat saattavat tulla esiin vain tutkimustilanteessa, asiantuntijan arvioissa. Vaikeusasteesta riippuen ne voivat näkyä joko pidemmissä ohjeissa, käsitteissä ja abstrakteissa asioissa tai jo arjen jokapäiväisissä toiminnoissa. Kielellinen erityisvaikeus on luonteeltaan pysyvämpi ongelma kuin viivästynyt puheen ja kielen kehitys. Kielellisessä erityisvaikeudessa puheen ja kielenkehitys eivät noudata samoja yleisperiaatteita kuin normaalisti kielellisesti kehittyneillä lapsilla. Vaikeudet voivat muuttua muotoaan lapsen kasvaessa. Kielellinen erityisvaikeus voi ilmetä myöhemmin oppimisvaikeuksina. Lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen saattaa olla hidasta ja lapsella tai nuorella voi olla vaikeuksia vieraiden kielten sekä matematiikan oppimisessa. (www.stroke.fi)

Kielellisessä erityisvaikeudessa saattaa olla myös liitännäishäiriöitä. Näitä voivat olla esimerkiksi hahmotuksen ja motoriikan vaikeudet, tarkkaavaisuuden kiinnittämisen ja keskittymisen ongelmat sekä vaikeudet sosiaalisissa taidoissa. (www.stroke.fi)

Kielellisen erityisvaikeuden syy on usein perinnöllinen, ja sitä esiintyy Suomessa alle 18-vuotiailla noin 7 prosentilla. Puheen kehityksen viivästymistä on jopa 19 prosentilla lapsista. (Käypähoito -suositus 2010, liite1)

Kielellisesti erityisvaikean lapsen ja nuoren tunnistaminen

Kielellinen erityisvaikeus voidaan diagnosoida jo leikki-iässä. Varhainen tunnistaminen on tärkeää lapsen vuorovaikutuksen ja toiminnan tukemiseksi. Jos lapsen kielelliset ja puheen ymmärtämisen vaikeudet todetaan vasta viiden vuoden iässä, ennustaa se kielellisten vaikeuksien jatkumista, luetun ymmärtämisen ja muun oppimiskyvyn heikkoutta vielä 15 vuoden iässä. Kouluikässä näönvarainen päättelykin voi kehittyä ikäodotuksia heikommin kielellisestä erityisvaikeudesta johtuen. Kielelliselle erityisvaikeudelle tyypillistä on esimerkiksi uusien sanojen ja käsitteiden hidas oppiminen, ja vaikeuksia voi olla myös kuullun ja luetun ymmärtämisessä, ja omassa puheilmallisissa. Kouluikässä ymmärtämisvaikeudet voivat näkyä keskittymisvaikeutena, levottomuutena ja häiriökäyttäytymisenä. Vaikeuksia voi olla myös kielellisessä päätelyssä ja sanaston hallinnassa. (www.stroke.fi)

Kielellisen erityisvaikean lapsen ja nuoren tukeminen

Kun lapsella huomataan kielellisessä kehityksessä viivettä tai poikkeavuutta, on tukitoimenpiteet aloitettava heti, vaikka kielellistä erityisvaikeutta ei olisi vielä diagnosoitu. Näin voidaan pienentää vaikeuden haittaa, eikä menetetä tärkeää varhaista kuntoutumisaikaa. Ohjauksen antaminen ja perusterveydenhuollossa käynnistetty puhe-terapia ovat tärkeitä eivätkä edellytä, että kielellisen erityisvaikeuden diagnoosi on jo varma. Pienet päiväkotij- ja opetusryhmät ovat suositeltavia ja melunmäärää tulisi ryhmissä vähentää. (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010)

Puhetta tukevat ja puhetta korvaavat kommunikointikeinot eli AAC (Augmentative and Alternative Communication) -menetelmät ovat usein tarpeen. Kommunikoinnissa käytetään apuna mm. kuvia ja tukiviittomia, joiden aloittaminen on suositeltavaa aina, kun ymmärtämis- tai ilmaisuvaikeudet haittaavat vuorovaikutusta tai aiheuttavat esimerkiksi käytösongelmia. AAC -menetelmien käyttö helpottaa kommunikoimista lapsen kanssa. Ne havainnollistavat ja jäsentävät toimintaa, auttavat ennakoimaan asioita ja toimivat muistin tukena. Niiden avulla voidaan vähentää puheen ymmärtämisen ja ilmaisemisen vaikeuksiin liittyviä seurauksia, kuten oppimisen, käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen ongelmia. Tukimenetelmien avulla käsitteiden oppiminen ja sanavaraston kartuttaminen helpottuu. AAC -menetelmien käyttö ei hidasta puheen ja kielen kehittymistä, vaan useimmissa tapauksissa edistää sitä. (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010)

Tietokoneavusteista harjoittelua, ryhmäkuntoutusta, neuropsykologista kuntoutusta, toimintaterapiaa ja muita terapiamuotoja voidaan käyttää yksilöllisen harkinnan mukaisesti. Joillekin lapsille saattaa olla apua suunsisäisestä irtokojeesta tai muista apuvälineistä. (Liite1)

Oleellinen osa haittojen ehkäisyä ovat lapsen arjessa kotona ja päivähoitossa toteutetut tukitoimet. Puutteelliseen kielelliseen toimintakykyyn liittyy käytös- ja ihmissuhdeongelmien sekä tunne-elämän häiriöiden suurentunut riski, jolloin se saattaa haitata sosiaalisten taitojen, tunteiden ilmaisun ja tunteiden käsittelyn kehittymistä. Koulussa on tärkeää tukea lapsen vuorovaikutustaitoja ja huomioitava opetuksessa lapsen kielelliset ongelmat. (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010)

Nuoruus- ja aikuisiässä kielellinen erityisvaikeus saattaa vaikeuttaa nuoren identiteetin kehittymistä ja peruskoulun jälkeisten koulutus- ja ammattitavoitteiden saavuttamista ja siten myös työllistymistä (www.stroke.fi).

3 KUNTOUTUS JA OHJAUS

Kuntoutuksen ja kasvatuksen määritelmät yhdistyvät käsitteissä kuntouttava kasvat. Lapsen kehityksessä on aina mukana kasvatuksen ja opetuksen elementit, oli sitten kyseessä erityistuen tarve tai ei. Näin ollen lasten kasvat. ja opetus voidaan nähdä yhteisenä ja ensisijaisena kuntoutukseen nähden. Tämä tukee sitä näkemystä, että kuntoutus liitetään lapsen arkiseen toimintaan ja toimintaympäristöön yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja perhekeskeistä lähestymistapaa noudattaen. (Sipari 2008, 34)

Asiantuntijatoimintaa kuvaavat samasta näkökulmasta moniammattillisuuden korostuminen, suunnitelmallinen toiminta, vuorovaikutuksellisuus, riittävä koulutus ja ammattitaidon ylläpito. Kuntoutuksessa painottuvat tuen tarpeen määrittely, yksilön parantaminen, auttaminen ja toimenpiteet, kun kasvatuksessa puolestaan painottuvat käytännön toiminnan järjestäminen, kotien kasvatustehtävä ja ihmissuhteiden huomiointi. Lapsen näkökulmasta yhteistä on kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen ja edistäminen. (Sipari 2008, 34-35)

Sosiaali- ja terveydenhuollon hajautuneessa palvelujärjestelmässä eri ammatit ja alat ovat erikoistuneet yhä kapeammalle osaamisalueelle. Tämän myötä on kasvanut tarve yhdistää eri aloja, jolloin palvelujen käyttäjiä voidaan palvella paremmin. Toimintojen yhdistämistä voidaan kutsua monilla nimillä, jotka kuvaavat erilaisia toimintatapoja ammattilaisten välillä, kuten dialogi, moniammattillinen yhteistyö ja verkostotyö. (Sipari 2008, 36)

Opetusministeriö asetti 14.3.2006 ohjausryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus esi- ja perusopetukseen. Erityisopetuksen oppilaiden määrän kasvu on perusopetuksessa jatkunut yli kymmenen vuoden ajan. Tilastokeskuksen tietojen mukaan 20.9.2007 peruskoululaisista 8,1 prosenttia oli otettu tai siirretty erityisopetukseen. Saman ajankohdan vastaava luku Nurmijärvellä oli 5,8 prosenttia. Määrälliseen kasvuun ovat vaikuttaneet mm. tilastotekniset ja kuntoutuksellishoidolliset tekijät, kehittynyt diagnostiikka, erityispedagogisen tutkimuksen tuottama uusi tieto sekä opetuslain-

säädännön muuttuminen. Edellisten lisäksi kasvua selittävät kuntien ja koulujen erilaiset hallinnolliset menettelytavat, joka näkyy merkittävänä kuntien välisinä eroina erityisopetukseen siirtojen määrissä. (<http://dynastia.nurmijarvi.fi>)

Ohjausryhmän keskeisimpänä ehdotuksena oli nykyisen käytännön muuttaminen siten, että painopistettä siirretään aiempaa selkeämmin varhaiseen tukeen ja ennalta ehkäisevään toimintaan. Ohjausryhmä kuvaa tätä käsitteellä tehostettu tuki, joka on ensisijainen tukimuoto ennen erityisopetuspäätöstä. Tehostetun tuen avulla tuettaisiin oppimista ja kasvua sekä ehkäistäisiin oppilaan oppimiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai kehitykseen liittyvien ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista. Myös erityisopetuspäätöksen sisältöä tulee ohjausryhmän mielestä vahvistaa. Näin ollen oppilaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) tulisi vastaisuudessa olemaan pedagoginen asiakirja, ei viranhaltijapäätös. Ohjausryhmän ehdotus valmistui marraskuussa 2007 ja se on luettavissa Opetusministeriön verkko-sivuilta www.minedu.fi (<http://dynastia.nurmijarvi.fi>)

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kuntoutus ja ohjaus Nurmijärvellä

Koululautakunnan 19.10.2006 § 53 hyväksymä Nurmijärven kunnan erityisopetuksen toimintasuunnitelma vuosille 2006 - 2008 on päivitetty vuonna 2009. Samalla suunnitelman nimi on muutettu Suunnitelmaksi erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen kehittämisestä Nurmijärven kunnassa vuosina 2009 – 2011. Päivittämistyön on tehnyt kunnanjohtajan nimeämä moniammatillinen työryhmä, johon ovat kuuluneet, opetuspäällikkö, erityisopetuksen koordinaattori, kolme erityisluokan opettajaa, erityisopettaja, kolmen koulun rehtorit, terveyskeskuspsykologi, varhaiskasvatuksen asiantuntija, koulukuraattori, erityislastentarhanopettaja ja kouluterveydenhoitaja. Suunnitelman erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen kehittämisestä Nurmijärven kunnassa vuosina 2009 - 2011 sekä siihen sisältyvät toimenpide-ehdotukset osana Nurmijärven kunnan perusopetuksen opetussuunnitelmaa hyväksyi sivistyslautakunta 16.6.2009. (<http://dynastia.nurmijarvi.fi>)

Nurmijärven kunnassa toimii myös neuvolatyöryhmä varhaiskasvatuspalveluiden piirissä järjestetyssä esiopetuksessa lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtivat lastentarhanopettajat yhdessä muun henkilöstön kanssa, tarvittaessa alueellisen tai konsultoivan erityislastentarhanopettajan tuella. Koulujen esiopetuksessa käyvät lapset kuuluvat koulun oppilashuoltotoiminnan piiriin. Esiopetuksen oppilashuollon tavoitteena on terveen ja turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön luominen sekä lapsen kehityksen ja oppimisen esteiden varhainen tunnistaminen ja puuttuminen yhdessä kotien kanssa. (<http://dynastia.nurmijarvi.fi>)

Alle kouluikäiset lapset kuuluvat Nurmijärvellä lastenneuvolan piiriin esiopetusvuoden ajan. Jos huoli esiopetuksessa olevan lapsen kehitykseen liittyvistä asioista nousee, Nurmijärvellä toimii moniammatillinen neuvolatyöryhmä, johon alueellinen/konsultoiva erityislastentarhanopettaja osallistuu vieden lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyviä kysymyksiä, jos asiasta on lapsen huoltajien kanssa yhdessä sovittu. Neuvolatyöryhmä suunnittelee ja koordinoi alueensa neuvola-ikäisten lasten kehityksen tukemiseen liittyviä toimenpiteitä ja ohjauksia. Työryhmään osallistuvat alueen puhe-, toiminta- ja fysioterapeutit, psykologit, konsultoivat tai alueelliset erityislastentarhanopettajat, sosiaali- ja perhetyöntekijät, perheneuvolan työpari sekä lääkärit ja terveydenhoitajat. (<http://dynastia.nurmijarvi.fi>)

Neuvolatyöryhmän käsittelyn jälkeen erityislastentarhanopettaja keskustelee mahdollisista konkreettisista jatkosuunnitelmista lapsen huoltajien ja asiaan kuuluvien erityistyöntekijöiden kanssa. Neuvolatyöryhmät ovat alueellisia ja kokoontuvat suurimmissa taajamissa noin kerran kuukaudessa ja pienemmissä taajamissa hieman harvemmin. (<http://dynastia.nurmijarvi.fi>)

Päiväkodeista annetaan neuvolaan lapsesta tiedonsiirtolomake, jossa on kirjattu havaintoja lapsen eri osa-alueiden kehityksestä. Arkitaidoista on kirjattu esimerkiksi, että osaako lapsi pukea itse. Motorisista taidoista on kirjattu esimerkiksi, että osaako hyppiä yhdellä jalalla. Kielellisistä taidoista on kirjattu esimerkiksi, että onko lapsella hyvä sanavarasto tai puheessa on havaittavissa l- ja r-äännevirheitä. Tiedonsiirtolomake toimitetaan neuvolaan vanhempien kautta. Neuvolasta perhe voidaan havaittujen kielellisten vaikeuksien pohjalta ohjata esim. puheterapeutin arvioon.

Lapsen oikeus tukipalveluihin

Asuinkunnasta riippumatta kaikkien Suomessa asuvien käytössä on vuoden 2009 keväällä ilmestynyt palveluopas perheille ja ammattilaisille neurologisen kehityksen erityisvaikeuden tueksi. Oppaaseen on kerätty tietous sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Palveluoppaassa lasten ja nuorten palveluja löytyy tietoa aikuisuuteen asti. (Dysfasia 4/08, 8-9)

Tukitoimien jatkuvuus ja johdonmukaisuus kuntoutuksessa sekä opetuksessa pyritään varmistamaan ja turvaamaan erityisillä suunnitelmilla. Nuorten tukitoimet kirjataan palvelusuunnitelmiin. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten oikeus ja mahdollisuus tukitoimiin on hyvä kartoittaa viimeistään 8.-9. luokan aikana. (Dysfasia 4/08,12)

Palvelusuunnitelma perustuu vammaispalvelulakiin ja lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Palvelusuunnitelma tehdään sosiaalityöntekijän kanssa, joka vastaa vammaispalveluiden toteutumisesta. Palvelusuunnitelmaneuvoittelussa ovat mukana sosiaalityöntekijä, nuori itse ja huoltajat. Suunnitelman laatimiseen tarvitaan tietoa nuoren koulunkäynnistä ja muista nuorta koskevista asioista, esimerkiksi terapeutoista ja kirjalliseen suunnitelmaan kootaan nuoren kuntoutuksen, avun ja tuen tarpeet. Lisäksi suunnitelmaan olisi hyvä koota kuntoutussuunnitelma sekä HOJKS-asiakirja (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma), mikäli nuorella sellainen on. (Dysfasia 4/08,12)

Nurmijärven vammaispalvelua hoitavan sosiaalityöntekijän mukaan, Nurmijärvellä kielellisesti erityisvaikeille nuorille ei tehdä palvelusuunnitelmaa, koska he eivät ole vammaispalvelun asiakkaita. Palvelusuunnitelmia tehdään ainoastaan vammaispalvelun asiakkaille.

Kelasta saatujen tietojen mukaan puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisille 0-15 -vuotiaille oli vuonna 2009 myönnetty toiminta- ja puheterapioita koko maassa yhteensä 1600 hakijalle. Kela oli vuonna 2009 myöntänyt Nurmijärvellä puheterapiaa 42 hakijalle, ja tämän vuoden syyskuuhun mennessä oli puheterapiaa myönnetty 36 hakijalle, perusteena vaikeavammaisten lääkinällinen kuntoutus. Toimintaterapiaa

Kelan kuntoutuspalveluna oli myönnetty 20 hakijalle ja tämän vuoden syyskuuhun mennessä 14 hakijalle. Tilastoista ei käy ilmi kuinka monella toimintaterapian kuntoutuspäätöksen saaneista oli kielellinen erityisvaikeus.

4 JÄRJESTÖN TARJOAMA TUKI AMMATTILAISILLE JA PERHEILLE

Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry. on yksi kansanterveys-, vammais- ja potilasjärjestön tarjoamista palveluista, jotka tukevat edustamiensa ryhmien arjessa selviytymistä erityisesti kielellisen erityisvaikeuden näkökulmasta. (Liittostrategia vuodelle 2010-2015). Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n nimi muuttuu virallisesti 1.1.2011 Aivoliitto ry:ksi. Käytän tässä Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:stä lyhyempää nimitystä Liitto.

Liiton toiminta kohdistuu henkilöihin, joilla on aivoverenkiertohäiriö, afasia tai kielellinen erityisvaikeus (dysfasia). Liiton erityisyys kohdistuu aivojen toimintaan ja kommunikaatioon sekä tasa-arvoisen osallisuuden kehittämiseen ja mahdollistamiseen esim. kehittämällä jäsentensä harrastusmahdollisuuksia ja edistämällä esteettömyyttä yhteiskunnan eri sektoreilla, kuten esimerkiksi kulttuuritoiminnassa. (Liittostrategia vuodelle 2010-2015, 3)

Liiton keskustoimisto sijaitsee Turussa Suvituulessa, jossa on monipuoliset tilat sopeutumisvalmennukseen, koulutukseen ja majoitukseen sekä Kommunikaatiokeskus. Alueelliset järjestötoiminnan keskuskeskukset ovat Helsingissä, Turussa, Tampereella, Kouvolassa, Kuopiossa, Kajaanissa ja Rovaniemellä. (www.stroke.fi)

Sopeutumisvalmennustoiminta on lakeihin perustuvaa lääkinnällistä kuntoutusta, jonka tarkoituksena on tukea asiakkaan ja hänen läheistensä selviytymistä arjessa (Liittostrategia 2010-2015, 6). Sopeutumisvalmennustoimintaa toteutetaan yhteistyössä Kelan kanssa ja osittain myös terveydenhuollon maksusitoumuksella sekä RAY:n tuella. (Toimintasuunnitelma 2010,16)

Koulutus- ja terapiatoiminnan tarkoitus on tuottaa laadukkaita terapiapalveluja neurologistaustaista kehityshäiriötä, sairautta tai sen jälkitilaa sairastaville lapsille, nuorille ja aikuisille sekä materiaalia ja koulutuspalveluja näiden sairausryhmien parissa työskenteleville ammattilaisille. Keskeisenä osaamisalueena on aivoverenkiertohäiriöiden jälkeinen kuntoutus, ja lapsen ja nuorten kielellisen erityisvaikeuden kuntoutus, asiantuntijamateriaalin, lausuntojen valmistus ja koonti. (Liittostrategia 2010- 2015, 7)

Liitto tuottaa avokuntoutuksena puhe- ja fysioterapiapalveluja yksilö- sekä ryhmäterapiana kohderyhmilleen Turun alueella. Puheterapia- ja fysioterapiapalveluja järjestetään lapsille, nuorille ja aikuisille. Terapiapalvelujen lisäksi terapeutit osallistuvat sopeutumisvalmennuskurssien suunnitteluun ja toteutukseen. (Toimintasuunnitelma 2010, 17)

Suvituudessa toimiva Kommunikaatiokeskus tarjoaa puhetta tukevaa ja puhetta korvaavia kommunikaatiokeinoja sekä tietokoneavusteista kuntoutusta. Keskus kehittää toimintamalleja arjessa selviytymisen tueksi, ja siten ehkäisee syrjäytymistä. (Toimintasuunnitelma 2010, 11)

Suvituulen naapurissa toimii Erityisosaamiskeskus Nuortentalo kielellisesti erityisvaikeille nuorille. Nuortentalo on itsenäisen elämän harjoittelupaikka peruskoulun käyneille 16–25-vuotiaille nuorille. Myös Kuopiossa ja Hankasalmella on Liiton nuortentalo (www.stroke.fi). Nuortentalojen tehtävä on tukea kommunikaatio-ongelmaisten, erityisesti kielellisesti erityisvaikeiden (dysfaattisten) nuorten arjessa selviytymistä ja itsenäistä elämän hallintaa, sekä luoda ja kehittää uusia toimintamalleja syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Liittostrategia 2010-2015, 8).

Uutena nuortentalon toimintana pääkaupunkiseudulle on Neuropsykiatrinen valmennus, joka on tarkoitettu esimerkiksi kielellisesti erityisvaikeille ja ADHD -nuorille. Valmennuksesta saa apua ja tukea arjen elämänhallintaan, itsenäistymiseen, psykososiaalisten taitojen vahvistamiseen ja koulutus- ja urasuunnitelmien selkeyttämiseen. (Neuropsykiatrisen valmennuksen- esite)

Neuropsykiatrinen valmennus tarjoaa myös perhevalmennusta perheille, jos jollakin perheenjäsenellä on neuropsykiatrinen erityisvaikeus. Perhettä autetaan löytämään keinoja ja toimintamalleja arkeen sekä käsittelemään kokemuksiaan, ratkomaan ongelmiaan ja löytämään yhdessä polku parempaan tulevaisuuteen. (Neuropsykiatrisen valmennuksen- esite)

Liitto kouluttaa eri sairaus- ja vammaisryhmiä edustavia ja heidän läheisiään kokemuskouluttajiksi. Heillä on omakohtaista kokemusta sairaudesta tai vammautumisesta. Kokemuskouluttaja pitää omaan kokemustietoonsa pohjaavia puheenvuoroja tai osallistuu muulla tavoin tulevien ammattilaisten opetukseen.

Kokemuskouluttaja ei edusta vain itseään, vaan on aina jonkun kokemuskouluttajaverkostoon kuuluvan järjestön edustaja. Taustajärjestöt vastaavat kokemuskouluttajiksi valittavien soveltuvuudesta tehtävään. Niiden tehtävänä on myös ylläpitää kokemuskouluttajan tietoja ja taitoja sekä tarjota kokemuskouluttajalle täydennyskoulutusta ja työnohjausta. Kullakin verkostoon kuuluvalla järjestöllä on kokemuskoulutuksen yhteyshenkilö. (www.kokemuskoulutus.fi)

Kokemuskoulutus antaa mahdollisuuden oppia pitkäaikaissairailta ja vammaisilta, mitä on elää sairauden tai vamman kanssa, ja heidän läheisiltään, mitä vaikea sairaus tai vamma tuo läheisen ihmisen elämään. Tulevien ammattilaisten ote omaan työhönsä syvenee, kun kokemustieto antaa tieteellisen tiedon rinnalle näkökulman sairastuneen tai vammautuneen arkeen. (www.kokemuskoulutus.fi)

Liiton viestintä palvelee jäseniä ja muita sidosryhmiä tuottamalla sekä välittämällä säännöllisesti ajankohtaista tietoa edustamistaan asioista, järjestötoiminnasta ja ajankohtaisista ilmiöistä laajalla kentällä. (Toimintasuunnitelma 2010, 5)

Liitto tiedottaa julkaisemalla AVH- Aivoverenkiertohäiriöiden erikoislehteä sekä Dysfasia, puheen- ja kielenkehityksen erikoislehteä ja erilaisia julkaisuja, ja kouluttaa jäsenistöään ja alan ammattihenkilöstöä. Vuosittain järjestettävät valtakunnalliset AVH-päivät ja Dysfasia-seminaari ovat tärkeä osa tiedotus- ja koulutustoimintaa. (www.stroke.fi)

Liitto toimii oikeuksiensivalvojana ja vaikuttajana sekä aivoverenkiertohäiriön sairastaneille, että puhevammaisille afaattisille ja dysfaattisille henkilöille sekä heidän läheisilleen. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että Liitto toimii ministeriöiden asiantuntijaryhmissä, joista erittäin tärkeä asioiden edistämisen kannalta oleva foorumi on eduskunnan Stroke-ryhmä. Maksutonta lakimiespalvelua on jäsenistölle myös tarjolla, jota Liitto ostaa MS-liiton juristilta. (Toimintasuunnitelma 2010, 9-10)

Koulutus, materiaali ja vertaistuki tarjonta

Haastattelin Liiton dysfasianeuvoja Elina Saloa Liiton koulutus, materiaali ja vertaistuki tarjonnasta. Elina Salo kertoi, että Liitto järjestää ammattilaisille koulutusta esim. tilauskoulutusta, joka tarkoittaa, että esim. kunta voi tilata Liitolta maksullisen koulutuksen kielelliseen erityisvaikeuteen liittyen. Kouluttaja tai kouluttajat voivat tulla kuntaan pitämään koulutusta, jolloin koulutus tavoittaa suuremman ammattiryhmän kerrallaan ja koulutuksesta saatu tieto välittyy nopeammin kenttätööhön. Liitto tekee tällä hetkellä tiivistä yhteistyötä erityisesti ADHD- ja Autismi- ja Aspergerliiton kanssa järjestämällä esim. yhteisiä koulutuspäiviä jäsenille ja ammattilaisille. Muutamissa kunnissa on nimetty yhdyshenkilö, jonka kautta tieto järjestettävistä koulutuksista välittyy kunnan sisällä eteenpäin. Liitto järjestää perheille viikonloppukursseja sekä sopeutumisvalmennuskursseja. Liitto tarjoaa perheille myös tuettuja lomia.

Jäsenille ja ammattilaisille järjestetään keväisin seminaareja kielellisestä erityisvaikeudesta. Kevään 2011 seminaari on pääasiallisesti suunnattu neuvola- ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille, mutta siihen voivat muutkin asiasta kiinnostuneet osallistua. Liitto tarjoaa materiaalina Viittis-kansiota, joka sisältää ohjeita kuvineen tukiviittomista, tehtäviä ja tietoa kielellisestä erityisvaikeudesta sekä erilaisia esitteitä ja kirjoja. Yhteydenottoja Liittoon tulee ammattilaisilta, opiskelijoilta ja perheiltä. Liiton yksi keskeisimmistä tehtävistä onkin tiedon tarjoaminen perheille ja ammattilaisille kielellisestä erityisvaikeudesta.

Liittoon kuuluu parisenkymmentä yhdistystä, jotka tarjoavat jäsenilleen tietoa ja vertaistukea. Vertaistuki on esim. muiden samanlaisessa elämäntilanteessa olevien kohtaamista erilaisten tapahtumien ja toiminnan kautta.

5 LASTEN KIELELLISET VAIKEUDET AMMATTILAISTEN TUNNISTAMANA

Hahmottaakseni Nurmijärven kunnan lasten kielellisen erityisvaikeuden kokonaistilanteen, tiedustelin puhelimitse, koulujen ja nuorisotilojen viranhaltioilta kiinnostusta osallistua kyselyyn. Jokainen kolmesta oman hallinnonalansa asiantuntijasta oli kiinnostuneita kyselystäni. Lähettämäni kyselyyn he vastasivat sähköpostitse, jonka palautus oli 5.11.2010 mennessä. Lasten kielellisen erityisvaikeuden kokonaistilanteen lisäksi kuvaan kyselytutkimukseeni ja haastatteluun osallistuneiden ammattilaisten toimintaympäristöä.

Nurmijärven päiväkodit

Nurmijärven kunnalla on kaikille päiväkodeille yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma, johon perustuvat päiväkotien omat varhaiskasvatussuunnitelmat. Päiväkodeissa on samanlainen peruspäivärytmi, joka määräytyy suurelta osin päivän aikana tapahtuvien ruokailujen sekä lepo- ja toimintahetkien mukaan. Päiväkodit voivat erota toisistaan sisällöllisesti hyvinkin paljon sen mukaan, mihin toimintaa on haluttu painottaa. Haasteita päivähoiton arkeen tuo ryhmähoitossa tapahtuva lapsen kehityksen tukeminen, koska lapset voivat tarvita yksilöllisesti hyvin erilaista kasvuun ja kehityksen liittyvää ohjausta ja tukea.

Varhaiskasvatuksen asiantuntija Marita Käyhkö kertoi, että Nurmijärven kunnassa on 42 päiväkotia sisältäen 4 osapäiväistä esiopetusryhmää, jotka eivät toimi päiväkodin yhteydessä. Varhaiskasvatuspalvelujen piirissä on 2285 lasta: kunnallisissa päiväkodeissa 1808, kunnallisessa perhepäivähoidossa 149, ostopalvelujen päiväkodeissa 94, yksityisissä päiväkodeissa 181 ja yksityisessä perhepäivähoidossa 53 lasta.

Päiväkotien lapsiryhmien koko vaihtelee 12 lapsesta 28 lapseen. Lapsiryhmiä on kaikkiaan 123, joista erityisryhmiä on 7. Kielellisen erityisvaikeuden omaaville lapsille omia ryhmiä ei tällä hetkellä ole. Kielellisen erityisvaikeuden diagnosoituja lapsia on

koko kunnassa 25. Sellaisia lapsia, joille on tunnistettu kielellisiä vaikeuksia, mutta joilla ei ole kielellisen erityisvaikeuden diagnoosia on päivähoidossa 27.

Päiväkotien erityisryhmät ovat integroituja erityisryhmiä ja pääsääntöisesti ryhmän koko on silloin 12 lasta, joista 5:llä on erityisen tuen tarve. Erityisryhmiin sijoitetaan sellaisia erityistä tukea vaativia lapsia, joilla on suuret ja kokonaisvaltaiset tuen tarpeet kehityksen eri osa-alueilla. Lapsilla saattaa olla vuorovaikutuksen (autismi, asperger) pulmia, tunne-elämän vaikeuksia, kielellisesti laajaa erityisvaikeutta tai oppimisvaikeuksia.

Lasten kielelliset erityisvaikeudet ovat eriasteisia, ja näitä lapsia on useissa lapsiryhmissä. Joissakin tapauksissa on mahdollisuus harkinnanvaraiseen ryhmäkoon pienentämiseen tai erityisavustajan lisätukeen ryhmässä. Jos lapsi ei mahdu integroituun erityisryhmään, voidaan hänelle järjestää esimerkiksi 21-lapsen ryhmään kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelton) tai alue-erityislastentarhanopettaja (elton) tuki. Yhdessä vanhempien kanssa tehtävä kuntoutussuunnitelma ja visuaalisen tuen lisääminen arjen toiminnoissa tukevat lapsen kehitystä.

Tein ryhmähaastattelun Kirkonkylän päiväkodissa 18.5.2010. Kirkonkylän päiväkotij sijaitsee keskellä kirkonkylää luonnon, hyvien kulkuyhteyksien ja palveluiden lähellä. Matala, keltatiilinen talo on kirkonkylän alueen vanhin päiväkotij, ja se on rakennettu 1977. Päiväkodissa toimii neljä lapsiryhmää: alle 3-vuotiaiden ryhmä (12 lasta), 3-5-vuotiaiden ryhmä (21 lasta), esiopetusryhmä (21 lasta) ja integroitu erityisryhmä (12 lasta). Koko talossa lapsia on 66. Henkilökuntaan kuuluvat hallinnollinen johtaja, kaksi erityislastentarhanopettajaa, neljä lastentarhanopettajaa, kuusi lastenhoitajaa, erityisavustajia tarpeen mukaan, vastaava keittiötyöntekijä ja kaksi laitosapulaista. (www.nurmijarvi.fi)

”Kirkonkylän päiväkotij haluaa tarjota lapsille hyvän perushoidon ja turvallisen ympäristön lisäksi aineksia monipuoliseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Tavoitteisiin pyritään yhdessä kodin ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Kirkonkylän päiväkotij antaa lapselle mahdollisuuden harjoitella yhdessä olemisen perustaitoja sekä vastuun ottamista itsestään ja toisistaan. Lapsi huomioidaan yksilönä, jolla on omat tar-

peensa ja taipumuksensa, vahvuudet sekä tuettavat alueet. Toiminnassa keskeisintä on lapsen leikki. Sen rinnalla panostetaan monipuolisen, kaikkia osa-alueita tasavertaisesti sisältävän toiminnan toteutumiseen sadun, ilon ja luovuuden siivin.” (www.nurmijarvi.fi)

Nurmijärven koulut

Nurmijärven kunnan 23 koulusta kyselytutkimukseeni osallistui Kirkonkylän kolme koulua Lukkari, Maaniittu ja Nurmijärven yhteiskoulu. Kirkonkylän kouluista jätin pois Kivenpuiston koulun, joka on erityiskoulu. Nurmijärvellä ei ole erikseen erityisluokkia lapsille, joilla on kielellisiä erityisvaikeuksia.

Koulujen asiantuntijan roolin Nurmijärvellä sai erityisopetuksen koordinaattori, erityisopettaja Miira Arminen. Nurmijärvellä on peruskouluja 23. Alakoulussa on 3856 ja yläkoulussa 1876 oppilasta. Koululuokkia yleisopetuksessa on alakouluissa 166 ja yläkouluissa 97. Erityisluokkia on alakoulun puolella yhteensä 23 ja oppilaita erityisluokilla on 209. Yläkoulussa erityisluokkia on 6 ja oppilaita erityisluokilla on 42.

Miira Arminen mukaan diagnoosin saaneiden oppilaiden määrää ei tilastoida, joten Miira Arminen ei uskaltanut lähteä määriä arvelemaan. Alakoulussa toteutetaan kahdenlaista yleisopetuksen opetussuunnitelmaa erityisluokilla. Toiset tarvitsevat pienryhmää neurologisista syistä johtuvien erityisvaikeuksien vuoksi, ja toisten on vaikea sopeutua normaaliryhmään tunne-elämän ongelmien, käytösongelmien tai niihin rinnastettavan syyn vuoksi. Kivenpuiston erityiskoulussa on monenlaisia erityisluokkia.

Lukkarin koulu

Lukkarin koulu sijaitsee Kirkonkylällä ja sen pihapiirissä toimii myös päiväkotit. Lukkarin koulusta lyhyen matkan päässä on Ahjolan nuorisotila, jossa toimii iltapäiväkerho. Koulu toimii kolmessa eri rakennuksessa. Pääkoululla toimii normaalit luokat 1-6 ja parakeissa toimii erityisluokat 1-6. Viereisessä Kivenpuiston koulun tiloissa on Lukka-

rin käytössä oleva liikuntasali. Oppilaita koulussa on 305 ja opettajia 16 sekä koulunkäyntiavustajia 7. (Koulutiedote lukuvuodelle 2009–2010).

Lukkarin koulu antaa yleisopetuksen opetussuunnitelman pohjalta oppilaille mahdollisuuden omien kykyjensä mukaisesti oppia innostuneesti perustietoja ja taitoja, kantamaan vastuuta opinnoistaan sekä arvioivaa suhtautumista itseensä ja saamaansa tietoon. Koulu pyrkii kasvattamaan lasta turvallisesti oikeudenmukaiseksi, yhteistyökykyiseksi ja itsenäiseksi yhteiskunnan jäseneksi tukien vanhempien kasvatus- ta. Koulu opettaa myös monipuolisesti työntekoa yksin, pareittain ja ryhmissä, itsenäistä tiedonhankintaa, hyvää käyttäytymistä, mielipiteen ilmaisua, kansainvälisyyttä paikallisen kulttuurin ja perinteen kautta. (www.nurmijarvi.fi)

Maaniitun koulu

Maaniitun koulu sijaitsee asutuksen keskellä ulkoilualan vieressä. Koulussa ei toimi erityisluokkia. Oppilaita koulussa on 395 ja opettajia 17 sekä koulunkäyntiavustajia 4 ja osa-aikainen erityisopettaja. (Maaniitun lukuvuositedote 2010-2011)

Erityisopettaja työskentelee Maaniitun koululla viitenä päivänä viikossa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tärkeimpiä tavoitteita on oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisy, niiden korjaaminen tai lievittäminen. Käytännössä erityisopetus painottuu niiden oppilaiden ohjaamiseen ja tukemiseen, joilla on erityisvaikeuksia lukemisessa, kirjoittamisessa tai puheilmaisussa. Opetusta annetaan yleensä kerran viikossa yksilöllisesti tai pienryhmässä. Erityisopettajien työpanos painottuu ensisijaisesti alemmille luokille. (www.nurmijarvi.fi)

Maaniitun koulu ohjaa oppilaitaan aktiivisella ja kriittisellä tiedonhankinnalla perustaitojen hallintaan ja yksilölliseen kasvuun. Laaja-alaisen kulttuurikäsityksen pohjalta koulu rohkaisee myös toiminnallisuuteen hyödyntäen koko työyhteisönsä ja ympäristönsä voimavaroja. (www.nurmijarvi.fi)

Nurmijärven yhteiskoulu

Nurmijärven Yhteiskoulun yläkoulu sijaitsee kirkonkylän keskellä, jossa oppilaita on yhteensä 530 ja opettajia 51 sekä muuta henkilökuntaa 13. Nurmijärven yhteiskoulun peruskoulun tavoitteena on oppilaan hyvinvointi, henkinen kasvu ja oppimisen ilo. Perustietojen opettamisessa koulu korostaa hyvien tapojen ja työnteon merkitystä sekä kehittää oppilaan itsenäistä ajattelua ja yhteistyötaitoa. (www.nurmijarvi.fi)

Nurmijärven nuorisotilojen kerhotoiminta

Nurmijärven kunnan nuorisotilojen asiantuntijaksi kyselyyni valikoitui nuorisopäällikkö Merja Winha-Järvinen ja nuoriso-ohjaajat eri toimipisteistä. Nuorisotiloja Nurmijärvellä on Klaukkalassa, Kirkonkylällä, Rajamäellä, Röykässä, Haikalassa ja Nukarissa. Nuorisotiloissa käyvät 6-17-vuotiaat ja keskimääräinen nuorisotiloja käyttää päivittäin 260 ja viikoittain 1100 kävijää. Kolmessa iltapäiväkerhossa käy 30-40 lasta viikossa. Näiden iltapäiväkerhojen lisäksi kunnassa toimii myös muiden toimijoiden järjestämiä iltapäiväkerhoja. Iltapäiväkerhojen lisäksi nuorisotoimella on muutakin kerhotoimintaa.

Nuorisotiloissa toimii 3-5 erilaista kerhoa. Kerhojen kävijämäärä on 10-60 kävijää. Kerhotoiminta on avointa alakouluikäisille ja nuorille 13-17 -vuotiaille sekä 6-7 luokkalaisille. Nuorisotiloissa harrastetaan kokki, sähly-, teatteri-, taide-, satu- ja kansantanssikerhoja. Kerhojen vetäjinä toimivat pääsääntöisesti kunnan nuoriso-ohjaajat omien vahvuuksien ja taitojen pohjalta. Tarvittaessa osaamista vahvistetaan palkatuilla tuntiohjaajilla. Kerhojen kävijämäärä nuorisotiloissa on 20-60 kävijää viikossa.

Nuorisotilojen iltapäiväkerhoissa on muutama lapsi, jolla on tunnistettu kielellinen erityisvaikeus sekä muutama, jolla on kielellisen erityisvaikeuden diagnoosi. Nuorisotiloilla kävijöistä muutamalla nuorella on tunnistettavissa kielellinen erityisvaikeus. Nuorisotyöntekijät eivät tiedä kielellisen erityisvaikeuden diagnoosin saaneista nuorista. Nuorisotiloissa kävijöiden kielelliset vaikeudet ovat useimmiten r- ja s- äänteisiin

liittyviä ongelmia sekä änkyttämistä. Avoimissa kerhoissa kävijöiden diagnoosit tulevat harvoin nuoriso-ohjaajien tietoon.

Ahjolan nuorisotila

Kirkonkylällä sijaitsevassa Ahjolan nuorisotila on kolmikerroksinen talo, joka on suuruudeltaan noin 800 m². Ahjolassa toimii kahvio, peilisali, tv-huone ja lisäksi käytössä on sali sekä parvi. Ahjolassa työskentelee vastaava nuoriso-ohjaaja, kolme ohjaajaa sekä siivooja-vahtimestari. Ahjolassa on iltapäiväkerho ja kerhotoimintaa viitenä päivänä viikossa. Koulupäivinä Ahjolassa toimii koululaisten iltapäiväkerho klo 12.00-17.00 (pe klo 16.30). (www.nurmijarvi.fi)

Kerran viikossa Ahjolassa kokoontuvat myös lasten taide- ja tanssikerhot. Monet yhdistykset ja harrastusryhmät kokoontuvat Ahjolassa ja kesäaikaan Ahjola on suosittu juhlien viettopaikka. (www.nurmijarvi.fi)

Ahjolan nuorisotiloissa kasvatustavoitteena korostetaan lasten keskinäistä kaveruutta ja hyviä käytöstapoja. Lapsia ja nuoria kannustetaan ottamaan toiset huomioon ja toimimaan ryhmänä. Suvaitsevaiskasvatuksella tarkoitetaan erilaisuuden ymmärtämistä ja toisen kunnioittamista. Ahjolassa lasten ja nuorten kanssa läsnä oleva aikuinen puuhailee yhdessä lasten kanssa arjen askareita, leipoo, pelaa ja askartelee. (www.nurmijarvi.fi)

6 HAASTATTELUIDEN JA KYSELYIDEN TOTEUTUS

Halusin selvittää 3- 16 -vuotiaiden kielellisten erityisvaikeiden lasten tunnistamisen ja tukemisen ammattilaisten näkökulmasta Nurmijärvellä. Haastattelujen ja kyselyiden kohderyhmäksi muodostui luontevasti kasvatus- ja opetusalan ammattilaiset. Saadakseni paremman kokonaiskuvan asiasta rajasin kyselyjen ja haastattelujen maantieteelliseksi alueeksi Nurmijärven kirkonkylän alueen.

Syksyllä 2009 valitsin opinnäytetyöni aiheeksi kielellisten erityisvaikeiden lasten tunnistamisen ja tukemisen päivähoidon ja koulun näkökulmasta. Aloin kerätä taustatietoja ja tammikuussa 2009 luovutin tutkimussuunnitelman ohjaavalle opettajalle Annikki Ahlqvistille. Teimme Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n edustajan Elina Salon sekä ohjaavan opettajani kanssa yhteistyösopimuksen eli tilaajavahvistuksen. Kyselyiden ja haastatteluiden ensimmäisten kysymysten luonnosteluja aloitin maaliskuussa. Huhtikuussa hain tutkimuslupia varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisopäälliköiltä. Huhtikuussa sovin koulukyselyiden ja haastattelujen aikatauluista. Toukokuussa vein koulukyselyt koulujen rehtoreille, jotka jakoivat ne koulujensa opettajille. Koulukyselyiden palautus tapahtui toukokuussa, jolloin hain ne koululta. Toukokuussa menin Kirkonkylän päiväkodille tekemään haastattelua päiväkodin kasvattajille, jonka videoin litterointia varten.

Kesäkuussa tein nuorisotoimen ohjaajien haastattelun Leirikeskus Märkiössä, jonka videoin litterointia varten. Koulukyselyiden ja haastattelujen litteroinnin tein kesä-, heinäkuussa. Tulosten analyysiä tein elo-, syys- ja marraskuussa kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisen ja tukemisen näkökulmasta. Nurmijärven kunnan asiantuntijoille lähetin kyselylomakkeen sähköpostitse lokakuussa. Marraskuussa haastattelin Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n asiantuntijana dysfasianeuvoja Elina Saloa Tampereella. Marraskuussa haastattelin puhelimitse Nurmijärven kunnan sosiaalityöntekijää vammaispalvelun puolelta sekä Kelan paikallista toimistonjohtajaa.

Kyselyissä ja haastatteluissa toistin samoja teemoja, kuten kielellisen erityisvaikeuden tunnistaminen, ja sen tukeminen, yhteistyö muiden ammattilaisten ja vanhempien kanssa, ammatin kehittämistarpeet. Kyselyiden vastaukset olen ensin litteroinut kouluittain ja sen jälkeen yhdistänyt koulujen tulokset. Haastattelut olen purkanut videolta litteroimalla, jonka jälkeen olen tiivistänyt ja yhdistänyt vastauksia. Tyypittelin aineiston vastaukset kolmeen luokkaan kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisen ja tukemisen ulottuvuuksilla.

7 PÄIVÄKODIN TYÖNTEKIJÖIDEN RYHMÄHAASTATELU JA TULOKSET

Tein ryhmähaastattelun kirkonkylän päiväkodissa, ja haastateltavina olivat erityislastentarhanopettaja (elto) erityisryhmästä ja 5-6vuotiaiden ryhmän lastentarhanopettaja sekä 0-3 -vuotiaiden ryhmän lastentarhanopettaja.

Lastentarhanopettaja 0-3 -vuotiaiden ryhmästä kertoi, että ryhmässä on 12 lapselle paikka ja 11 lapsipaikkaa on täytetty. Ryhmässä työskentelee 2 lastenhoitajaa ja laitospulainen avustaa esim. pukemistilanteissa. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja (kelto) käy tarvittaessa.

Lasten kielellistä erityisvaikeutta seurataan 0-3 -vuotiaiden lasten ryhmässä pidempään, koska pienten kohdalla on vaikea sanoa mistä kielellinen vaikeus johtuu. Lasten puheen tuottamista ja ymmärtämistä seurataan. Jos lapsen puhe on erityisen epäselvää, otetaan huoli puheeksi vanhempien kanssa. Keskustelun jälkeen voidaan vanhempien suostumuksella ottaa yhteyttä esim. konsultoivaan erityislastentarhanopettajaan (kelto) ja sovitaan miten asiassa jatketaan eteenpäin.

Vuorovaikutustilanteet 0-3 -vuotiaiden lasten kanssa ovat kiireettömiä perustilanteita, esimerkiksi pukemistilanteet. Lapsen kielellistä ilmaisua vahvistetaan lukemalla satuja ja loruttelemalla, esimerkiksi ruokailu aloitetaan ruokalorulla. Ryhmässä on päivä- ja viikko-ohjelmat esillä kuvien kanssa, mutta muuten kuvia ei käytetä tukitoimena aktiivisesti. Tukiviittomat eivät ole käytössä tällä hetkellä, ja ne otetaan käyttöön tarpeen mukaan.

Erityislastentarhanopettajan (elton) ryhmässä on 12 lasta, iältään 4-7vuotiaita. Ryhmässä työskentelee erityislastentarhanopettajan (elton) lisäksi lastentarhanopettaja, lastenhoitaja sekä avustaja. Lisäksi ryhmässä käy viikoittain fysioterapeutti, puhe- ja toimintaterapeutit, jotka käyntinsä aikana konsultoivat myös työntekijöitä. Tiivistä yhteistyötä tehdään Hyvinkään sairaalan kanssa. Palavereita pidetään sairaalan ja terapeuttien kanssa 2-3 kertaa vuodessa, joissa erityislastentarhanopettaja edustaa päiväkotilapsia. Ryhmässä, jossa on 5-6 -vuotiaita lapsia 21, on 2 lastenhoitajaa,

mutta ei avustajia. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja (kelto) neuvoo tarvittaessa. Pari lasta käy puheterapiassa ja toimintaterapissa päiväkodin ulkopuolella. Ryhmässä ei kenelläkään ole kielellisen erityisvaikeuden diagnoosia.

Kielellisen erityisvaikeuteen liittyvät huomiot tehdään usein jo ennen 5-6 -vuotiaiden ryhmään siirtymistä. Harvoin siirtymisen jälkeen ilmenee kielellisesti uusia ongelmia. Lasten puheen tuottamista ja ymmärtämistä seurataan päiväkodissa. Mikäli lapsen puheessa ilmenee äänteiden puuttumista, puheentuottamisen vähäisyyttä, ymmärtämisenvaikeutta, tai pitkien ohjeiden noudattaminen on hankalaa, puhutaan asiasta vanhempien kanssa. Vanhemmat haluavat usein itse ottaa suoraan yhteyttä puheterapeuttiin, tai päiväkodista voidaan ottaa yhteyttä konsultoivaan erityislastentarhanopettajaan (kelto), jos asia vanhempien kanssa niin sovitaan.

Päiväkodin kasvattajat tunnistivat mielestään hyvin kielellisen erityisvaikeuden lapsiryhmässään, mutta kielellisen erityisvaikeuden tukemisen keinot olivat ryhmissä hyvin erilaiset. Pienten ryhmässä käytössä olivat kuvat viikko- ja päiväohjelman kohdalla. Muuten kuvia ja tukiviittomia käytettiin vain tarvittaessa. Lastentarhanopettajan mielipide 0-3 -vuotiaiden ryhmässä oli, että pienet tarvitsevat enemmän aikuisen kasvoja kuin kuvia.

Lastentarhanopettaja 5-6 -vuotiaiden lapsiryhmästä kertoi, että heidän ryhmässä kielellisen kehityksen tukevaa toimintaa olivat kuvina olevat viikko- ja päiväohjelma, lasten haastattelut yksitellen ja sadutus, eli lapselle näytetään kuvaa, josta lapsi kertoo mitä kuvassa näkee, ja luo näin tarinan.

Erityisryhmässä tukitoimia kielellisen erityisvaikeuden tukemiseksi oli käytössä runsaasti. Kielellisesti vaikeita lapsia tuetaan lasten keskinäisissä, sekä lapsen ja aikuisen välisissä vuorovaikutustilanteissa, pienryhmä toiminnalla sekä musiikin ja leikin avulla. Tavalliset arjen kiireettömät tilanteet, kuten pukeminen ja ruokailu, sisältävät vuorovaikutustilanteita tukien lapsen kielellistä kehitystä. Kaikessa toiminnassa hyödynnetään kunkin lapsen vahvuuksia. Oppimista tapahtua parhaiten silloin, kun lapsi kokee oppimisen iloa.

Erityisryhmässä lapsen kielellistä erityisvaikeutta tuetaan niin, että toiminta on selkeää, lapsi tietää mitä häneltä odotetaan. Toiminnalla on oltava selkeä alku ja loppu, jolloin lapsi jaksaa keskittyä paremmin itse toimintaan. Toiminta pilkotaan kuvilla pienempiin osiin. Vaikka kuntoutus onkin yksilöllistä, käytetään kuvia koko ryhmälle.

Kun huoli lapsen kielellisestä vaikeudesta on herännyt vanhemmilla, kasvattajilla tai neuvolassa, saattaa kestää muutamia kuukausia, ennen kuin lapsi pääsee puheterapiaan. Mikäli lapsella on erityisen vaikea kielellinen vaikeus, voi puheterapia arvioon päästä hyvinkin nopeasti. Jos lapsi ei osaa sanoa r-äännettä, voi arvioon pääsy kestää pidempään. Arviokäynnin perusteella puheterapeutti voi antaa lapsen vanhemmille harjoitusohjeita kotiin esim. r-äänteen harjoitteluun yhdessä lapsen kanssa. Tällöin vanhemmat antavat usein harjoitusohjeet myös päiväkotiin. Päiväkodissa ei voida toteuttaa lapsikohtaisia harjoituksia, mutta pienryhmissä harjoittelu saattaa olla mahdollista. Mikäli päiväkodissa tarjottavat tukitoimet ovat riittäviä, ei puheterapiaa välttämättä tarvita.

Päiväkotiin toivottiin kielellisten erityisvaikeiden lasten tukemiseksi:

- Uusia välineitä (pieniäkin)
- Lisää koulutusta ja tietoa siitä, miten tukimenetelmiä käytetään
- Konsultoivan erityislastentarhanopettajan säännöllisiä käyntejä, esimerkiksi kerran kuukaudessa, jolloin työntekijät saisivat tukea ja vinkkejä käyttöönsä.
- Oma tietokonetta kielellisesti erityisvaikeiden lasten kuntoutuskäyttöön.

Haastatteluun osallistuneet olivat yhtä mieltä siitä, että vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja päivittäinen kasvatuskumppanuus ovat tärkeä lähtökohta lapsen kuntouttamiseksi.

8 OPETTAJAKYSELYT JA TULOKSET

Koulukyselyyn vastanneet 11 opettajaa olivat 25-64 -vuotiaita. Jätin 72 kyselylomaketta kolmeen Nurmijärven kirkonkylän kouluun. Koulujen rehtorit välittivät kyselyt

opettajille. Maaniitun koulun 17 kyselystä palautui 3. Lukkarin koulun 17 kyselystä palautui 2. Nurmijärven yhteiskoulun 38 kyselystä palautui 6. Jaetuista 72 kyselystä takaisin palautui 11 vastausta, joten vastusprosentiksi jäi 15,3 %.

Maaniitun koulun kahden vastaajan luokassa oli avustajat, toisessa luokassa oli avustaja päivittäin ja toisessa kaksi avustajaa 2-3 kertaa viikossa. Lukkarin koulussa oli yhden vastaajan luokassa avustaja päivittäin, toisessa 2 avustajaa, kolmannessa välillä yksi ja välillä kaksi avustajaa. Nurmijärven yhteiskoulussa ei kolmen vastaajan luokalla ollut avustajia, kahden vastaajan luokalla oli satunnaisesti avustaja ja yhden luokalla oli avustaja 2-3 kertaa viikossa.

Kyselyyn vastasi yksitoista opettajaa, joista viisi tunnisti kielellisen erityisvaikeuden erittäin hyvin, kolme vastanneista tunnisti hyvin, kaksi tunnisti huonosti, ja yksi ei osannut sanoa. Seitsemän opettajan mielestä tukitoimenpiteet, käytössä olevat menetelmät, tai välineet eivät ole riittäviä, ja neljän vastaajan mielestä ne ovat riittäviä.

Opettajat olivat käyttäneet erityisopettajaa, kuraattoria tai terveydenhoitajaa kielellisesti erityisvaikeiden oppilaiden tunnistamiseksi ja tukemiseksi. Lisäksi oli käytetty tukena ja apuna koulunkäyntiavustajia, terveydenhoitajia, ammattikirjallisuutta, kollegoita, oppilashuoltotyöryhmää, koulupsykologia, puheterapeutteja, neuropsykologia, fonologia, psykiatria, lääkäriä, alan tukijärjestöjä ja yhdistyksiä mm. Kehitysvammaliittoa, Helsingin seudun erilaiset oppijat ry:tä Heroa, tai oppimisvaikeuksiin erikoistunutta tutkimuskeskusta Niilo Mäki Instituuttia.

Kuusi opettajaa tunnisti kielellisen erityisvaikeuden puheesta ja kirjallisesta taidosta. Kielelliset vaikeudet tulivat esiin myös lukemisen opettelussa, kerronnan havainnoinnissa, annettujen ohjeiden noudattamisessa ja toistuvissa oudoissa matematiikan virheissä.

Tunnistamisen menetelmät ja välineet

Opettajat tunnistivat kielelliset vaikeudet havainnoimalla, kokeista ja kokemuksesta. Oppilaan lukeminen, kirjoittaminen, luetun ja kuullun ymmärtäminen ja muistaminen

herättävät epäilyä lapsen kielellisistä vaikeuksista. Kouluissa käytetään myös erilaisia testejä (Allu), ja tehdään tarvittaessa psykologisia testejä sekä konsultoidaan erityisopettajaa lapsen oppimisvaikeuksien selvittämiseksi.

Tunnistamisen jälkeiset toimintatavat

Kun opettajalla heräsi huoli lapsen kielellisestä vaikeudesta, sopi hän yhteisen neuvottelun vanhempien kanssa. Jos ilmeni aihetta jatkotoimenpiteisiin, neuvotteli opettaja myös erityisopettajan kanssa. Opettaja saattoi tiedustella yläkouluikäiseltä itseltään, onko kielellistä ongelmaa huomattu aikaisemmin.

Tukemisen menetelmiä ja välineitä

Opettajat tukivat kielellisen erityisvaikean oppilaan oppimista monin eri tavoin. Luokkatilanteissa kielellisesti erityisvaikeaa oppilasta tuettiin antamalla selkeät ohjeet, kirjoittamalla ohjeet taululle, visualisoimalla, toistamalla asioita ja rutiineja, kiinnittämällä huomioita puheeseen, strukturoimalla oppimistilanne, käyttämällä suurennettua tekstiä, kirjain-, tavu ja sanakorteilla. Lapselle voitiin opettaa ”sisäistä puhetta”, sanoittaa hänelle asioita ja tilanteita, käyttää PLS-kuvia ja tukisanoja. Opetuksen apuna käytettiin myös lukemista, kouluavustajaa, miellekarttoja, tehtävän hahmottelua piirtämällä, joskus tukiviittomien käyttöä tai muille oppilaille suunnattujen merkkien tai eleiden käyttöä. Oppimispelien, tietokoneohjelmien: Lexia, Ekapeli, Lukopelit olivat tiedossa.

Muita käytössä olevia kielellisen erityisvaikean oppilaan tukitoimenpiteitä olivat tukiopetus, yksilöllisten tehtävien antaminen kotiläksyksi, vanhoja oppikirjojen antaminen oppilaalle omaksi, joihin oppilas voi tehdä merkintöjä ja alleviivauksia, valmiita monisteita, koetilanteessa varmistus, että oppilas on ymmärtänyt tehtävän, annetaan enemmän aikaa tehdä koetta. Puheterapeutti voi antaa vinkkejä oppilaan tukemiseksi. Oppilas oppii usein helpommin tekemällä, retkillä. Ruokapöytäkeskusteluissa tuetaan vuorovaikutustaitoja. Oppilaalle annetaan mahdollisuus käydä erityisopettajalla testeissä ja saamassa apua.

Opettajien ilmoittamia esimerkkejä siitä, miten opetusta on havainnollistettu matematiikan tunnilla: selkeät esimerkit liitutaululle, viholaskumallit kalvolle piirtoheittimellä, värien käyttö, numeroidut ohjeet taululle, käsitteet pallo, lieriö, kartio, neliö, kirjan lisäksi käytössä käsitteitä vastaavat arkipäivän esineet kuten jalkapallo, paperirulla, vappuhattu. Ympäristöopin tunnin esimerkkejä siitä, miten lapsi oppii käsitteen vuorokausi, kun maan ja kuun liike havainnollistetaan telluurion avulla.

Opettajat toivoivat kielellisen erityisvaikeuden tunnistamiseksi ja tukemiseksi seuraavanlaista tukea tai välineitä:

- tutkimuksia ennen kouluikää ja vanhemmille tietoa, miten voivat tukemalla lasta ehkäistä tulevia kouluvaikeuksia
- luokan jakamista joidenkin oppituntien ajaksi yksilöllisen oppimisen mahdollistamiseksi
- pienemmät luokkakoot
- koulutusta opettajille
- enemmän kouluavustajia 1-2 luokille, ja erityistä tukea tarvitseville myöhemminkin
- enemmän erityisopettajan tunteja ja erityisluokkia
- opettajille sovellettavaa tietokoneopetusta ja kirjallisuutta kielellisistä vaikeuksista
- puheterapeutin konsultaatiokäyntejä varsinkin 1. ja 2. luokille

9 NUORISOTOIMEN TYÖNTEKIJÖIDEN HAASTATTELU JA TULOKSET

Nuorisotyöntekijöiden haastattelun toteutin Märkiössä 16.6.2010 kesäleirillä, jossa molemmat haastateltavat toimivat leiriohjaajina. Toinen haastateltavista oli Kirkonkylän Ahjolasta ja toinen oli Rajamäen nuorisotalta.

Nuorisotoimi järjestää leiritoimintaa, kahvilatoimintaa yläkoululla ja Nummirockin kaltaisia tapahtumia. Nuorisotalot toimivat omalla tyylillään ja työtä tehdään omalla per-

soonalla. Työntekijöillä on yhteiset pelisäännöt ja toiminnan perusrunko on yhdessä sovittu. Kunkin koulutus, kokemus ja vahvuudet pääsevät käyttöön nuorten kanssa, joten joku ohjaa askartelua, toinen sählyä jne.

Nuorisotyöntekijät totesivat, että kun retkellä lapsi tai nuori haahuilee väärässä paikassa, saattaa ohjaaja kysyä, ”etkö kuullut annettuja ohjeita”, eikä hän tule ajatelleeksi, että lapsella tai nuorella saattaa olla kielellisiä vaikeuksia. Retkillä ja leireillä tilanteet lasten kanssa ovat haasteellisia, kun ohjaaja ei tunne lapsia ennestään, eikä perheeltä ole saatu taustatietoa lapsen kielellisistä vaikeuksista. Lapselle tai nuorelle olisi helpompaa, jos kielellinen vaikeus olisi työntekijöiden tiedossa etukäteen, jolloin se osattaisiin paremmin ottaa huomioon vuorovaikutustilanteissa.

Kielellisen erityisvaikeuden lapset ja nuoret ovat erilaisia, eivätkä kaikki nuorisotilalle tullessaan hakeudu johonkin toimintaan, vaan tekevät erilaisia asioita oman mielenkiintonsa mukaan. Työntekijät puhuvat kaikille lapsille ja nuorille samalla tavalla, vaikka tietävät, että lapsi tai nuori, jolla on kielellisiä vaikeuksia, hyötyisi selkokielisestä ja hidastetusta puhetahdistusta. Koska lapsia ja nuoria käy runsaasti nuorisotiloissa, eivät työntekijät kokeneet puheen hidastamista mahdolliseksi, eikä lapsen tai nuoren kanssa, jolla on kielellinen erityisvaikeus, tilanteeseen pysähtyminen ole aina mahdollista.

Silloin kun on rauhallista ja ohjaajalla on aikaa, kielellisesti erityisvaikeat lapset hakeutuvat ohjaajan seuraan keskustelemaan. Jos tällaiseen lapseen tai nuoreen kohdistuu kiusaamista, huomataan se helposti, mikä mahdollistaa nopean puuttumisen.

Nuoriso-ohjaajat toivoivat kielellisesti erityisvaikean lapsen kohtaamiseen:

- Enemmän koulutusta
- Vanhemmilta taustatietoja lapsen erityisyyksistä

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisen määritellään seuraavien piirteiden mukaan. Lapsen tai nuoren kielellinen oppiminen on hidasta ja hänen kielellinen toimintakykynsä on ikään nähden puutteellinen, vaikka näönvarainen päättelykyky on normaali. Kouluiässä näönvarainen päättely voi kuitenkin kehittyä ikäodotuksia heikommin kielellisestä erityisvaikeudesta johtuen. Kielelliselle erityisvaikeudelle tyypillistä vielä kouluiässäkin on esimerkiksi uusien sanojen ja käsitteiden hidas oppiminen. Lisäksi vaikeuksia voi olla kuullun ja luetun ymmärtämisessä sekä ilmaisussa. Kouluiässä ymmärtämisvaikeudet voivat näkyä esimerkiksi keskittymisvaikeutena, levottomuutena ja häiriökäyttäytymisenä. Vaikeuksia voi olla edelleen kielellisessä päätelyssä sekä sanaston hallinnassa. (www.stroke.fi)

Kyselyistä ja haastatteluista saamieni tulosten pohjalta olen tehnyt taulukon kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisesta ja tukemisesta. Tyypiluokittelun olen laatinut seuraavien tunnistamisen ja tukemisen piirteiden mukaisesti.

Opinnäytetyön tulosten pohjalta kielellisen erityisvaikeuden tunnistaminen tapahtui osittain samoilla perusteilla kuin käypä hoito -suosituksessa, esimerkiksi päiväkodissa seurataan puheen tuottamista ja ymmärtämistä. Jos puheessa ilmenee äänteiden puuttumista, puhe on erityisen epäselvää, puheentuottaminen vähäistä, lapsella on ymmärtämisen vaikeutta, tai vaikeutta noudattaa pitkiä ohjeita. Vaikeuksia voi olla kirjoittamisessa, lukemaan opettelussa, kerronnan havainnoinnissa ja matematiikan oppimisessa. Ymmärtämisen vaikeus ei tullut aineistossani esiin keskittymisvaikeutena, levottomuutena tai häiriökäyttäytymisenä.

Tukitoimet tulee aloittaa heti, kun on herännyt epäily kielellisen kehityksen viiveestä tai poikkeavuudesta. Kielellinen erityisvaikeus on luotettavimmin tunnistettavissa vasta noin neljän vuoden iästä lähtien. Ohjauksen antaminen ja perusterveydenhuollossa käynnistetty puheterapia ovat tärkeitä eivätkä edellytä, että kielellisen erityisvaikeuden diagnoosi on jo varma. (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010)

Puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja ovat AAC-menetelmät (Augmentative and Alternative Communication), kuten kuvien ja tukiviittomien käyttö. (www.kaypahoito.fi, 27.4.2010). Kouluiässä on tärkeää tukea lapsen ja nuoren kielellistä oppimista ja toimintakykyä, sekä jatkaa arjessa toteutettavia tukitoimenpiteitä, jotta voidaan välttää ongelmien kasvaminen ja seurannaisvaikutukset. Pienet päiväkotiryhmät ja koulussa pienet opetusryhmät ovat suositeltavia, melun määrää ryhmässä tulee vähentää, sekä tukea lapsen ja nuoren vuorovaikutusta. (www.stroke.fi)

Kysely- ja haastattelutulosten pohjalta lasten ja nuorten tukeminen käytännön työssä oli hyvin pitkälle käypä hoito -suositusten mukainen: pienryhmät, ja puhetta tukevien ja korvaavien keinojen käyttö. Kuvia käytetään päiväkodissa toimintoja ennakointaessa, viikko- ja päiväohjelman esittämisessä, ja monipuolista kuvallista materiaalia voidaan käyttää opetuksessa. Kommunikointia tuetaan piirtämällä, visualisoimalla, tukiviittomilla, merkkejä ja eleitä käyttäen. Lapsen kielellistä kehitystä tukevat vuorovaikutustilanteiden luominen lapsen ja aikuisen välille, lasten keskinäiset vuorovaikutustilanteet, leikki, sadutus, aamupiiri tai aloitustunti. Lapsen toimintaa ohjataan tavallisissa kiireettömissä arjen tilanteissa, kuten pukemisessa, ruokailussa ja siirtymätilanteissa selkeillä ohjeilla. Tärkeää on hyödyntää lapsen omaa osaamista ja vahvuuksia. Myös toistuvat rutiinit, selkeät toimintatavat, suunnitellut oppimistapahtumat auttavat lasta selviytymään ikätasonsa mukaisista tehtävistä.

Varsinaisina tukikeinoina opettajat käyttivät tukiopetusta, lukemista, antamalla lapselle kirjoja, joihin sai tehdä omia merkintöjä, yksilöllisiä tehtäviä, kertomalla koetehtävän sanallisesti ja antamalla enemmän aikaa koetehtävään. Kielellisesti erityisvaikean oppilaan opetuksen välineinä opettajat käyttivät mm. oppimispelejä, soveltuvia tietokoneohjelmia. Tärkeänä keinona opettaa kielellisesti erityisvaikeaa lasta on toiminnallisuus, eli tekeminen. Lapsen annetaan tehdä itse ja oppia kokemuksen kautta. Tällaisia oppimistilanteita ovat esim. retket. Kielellisesti erityisvaikeiden oppilaiden tunnistaminen ja tukeminen vaatii ammattilaisten yhteistyötä: kouluavustaja voi tukea sanoittamalla tehtäviä, erityisopettaja voi testata oppilaan oppimista ja tehdä testejä ja puheterapeutti voi antaa vinkkejä oppilaan puheilmaisuun.

Taulukko 1

	TUNNISTAMINEN	TUKEMINEN
PÄIVÄKOTI ”Kieli kehittyy vuorovaikutustilanteissa eli pienryhmä, lasten leikki, musiikki. Toimintaperusteista ohjausta: eli kaikki arkitilanteet, vuorovaikutustilanteiden luominen esim. pukeminen, ruokailut sekä kiireettömyys.” ”Pienillä viikonpäivät kuvilla ja päivän kulku, enemmän aikuisen kasvoa kuin kuvia.” ”Kuvat & tukiviittomat kaikille.”	hyvin	kyllä/ei
KOULU ”Epäselvä puhe, vaikeuksia käsitteiden ja lukemisen ymmärtämisessä, vaikeuksia ilmaista itseään. ”ruokapöytäkeskustelut” ”Tukiopetusta, enemmän aikaa tehdä koetta, mahdollisuus käydä erityisopettajan testeissä/saamassa apua jne.” ”En ole käyttänyt mitään menetelmiä tai välineitä” ”En tiedä”	erittäin hyvin/hyvn/huonosti	kyllä/ei
NUORISOTOIMI ”Ryhmät liian suuria, jotta voisi huomioida lapsi, jolla on kielellinen erityisvaikeus. Ei ole mahdollisuutta puhua hitaasti selkokielellä, tai pysähtyä tilanteeseen.”	hyvin	kyllä/ei

Vastanneiden tunnistamisen ja tuen tyypittely

Tekemieni kyselyiden ja haastattelujen tulosten pohjalta olen muodostanut kolme eri tyyppiluokitusta tunnistamisen ja tukemisen avulla.

Tyyppi A

Tunnistaa ja tukee vahvasti.

Tyyppi A on ammattilainen, joka tunnistaa kielellisen erityisvaikeuden ja toiminnassaan tukee tällaista lasta tai nuorta käyttäen sopivia menetelmiä ja välineitä.

Tyyppi B

Tunnistaa ja tukee vähäisesti.

Tyyppi B on ammattilainen, joka tunnistaa kielellisen erityisvaikeuden ja antaa vähäistä tukea satunnaisissa tilanteissa.

Tyyppi C

Ei tunnista, mutta tukee.

Tyyppi C on ammattilainen, joka ei tunnista kielellistä erityisvaikeutta, mutta tiedostamattaan tukee tällaista lasta tai nuorta.

Tyypit A ja B löytyivät päiväkodin työntekijöistä. Tyyppejä A, B ja C löytyi koulujen opettajista. Tyyppi B löytyi nuorisotoimenohjaajista.

Tyyppi A tunnisti kielellisen erityisvaikeuden erinomaisesti, tai hyvin sekä käytti tuen menetelmiä, tai välineitä jokapäiväisessä arjessa tiedostaen sen omissa työskentelytavoissaan. B-tyyppin ammattilaiset olivat sekä hyvin, että huonosti kielellisen erityisvaikeuden tunnistavia, mutta tuki lapselle tai nuorelle oli vähäinen. He saattoivat antaa lisäaikaa kokeessa, satunnaista kuvien käyttöä, satunnaiset kiireettömät keskustelut. Kun B-tyyppin ammattilainen ei tiedostanut tukevansa kielellistä erityisvaikeutta toiminnallaan, ei se myöskään tullut näkyväksi kyselyissä tai haastatteluissa. Tyyppi C ei tunnistanut kielellistä erityisvaikeutta, mutta tuki omilla toimintatavoillaan tiedostamattaan kielellisesti erityisvaikeata lasta tai nuorta.

Kaikki ammattilaiset eivät ymmärtäneet tukikeinojen jatkuvaa käyttöä. Käypä hoito -suosituksen mukaisesti tukitoimien ei tulisi olla sellaisia, jotka otetaan käyttöön tarvittaessa. Tukitoimien tulisi olla jatkuvasti käytössä arjessa, kuten kuvat, tukiviittomat ja toimintaan soveltuva puhetapa, eikä vasta sitten, kun kielellisesti erityisvaikea lapsi tai nuori on saanut diagnoosin. Jos kuntouttavia menetelmiä ja välineitä opetellaan

käyttämään vasta tarvittaessa, menetetään tärkeää kuntoutumisaikaa lapselta tai nuorelta.

Selvitykseni pohjalta voin sanoa, että alan ammattilaisissa on erittäin vahvoja kielellisen erityisvaikeuden osaajia, ja sitten on heitä, jotka tarvitsisivat lisää tietoa kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisesta ja tukemisesta. Jokaiselta varhaiskasvatuksesta, koulun ja nuorisotoimen taholta tuli toive saada koulutusta kielellisestä erityisvaikeudesta. Vähäisetkin tukitoimien lisäykset jokapäiväisessä toiminnassa, osana muuta toimintaa, voivat näkyä myönteisenä kehityksenä lapsen tai nuoren tulevaisuudessa esimerkiksi terveen itsetunnon kehittymisenä ja syrjäytymisriskin vähenemisenä.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää 3-16 -vuotiaiden tunnistaminen ja tukeminen Nurmijärven kunnan kirkonkylän alueella ja tähän opinnäytetyöni vastasi.

Käypä hoito -suosituksen mukaan suomalaisten alle 18 -vuotiaiden puheen viivästyminen on 17 % ja kielellinen erityisvaikeus 7 %. Määrällisesti puhumme merkittävästä lasten ja nuorten joukosta. Kielellinen erityisvaikeus on usein perinnöllinen. Kielellinen erityisvaikeus ei koskaan häviä, vaikka lapsen puhe kehittyy ikätasoisesti täysin ymmärrettäväksi. Se muuttaa ilmenemismuotoaan lapsen kasvaessa sekä kehittyessä ja myös tuen tarpeet muuttuvat. Tämä on yksi syy, miksi kielellisten vaikeuksien tunnistettavuus ei ole yksiselitteistä. Tunnistettavuuden vaikeus näkyi myös saamistani vastauksissa siten, että kukaan ei liittänyt kielellisen erityisvaikeuden tunnistettavuuteen tunnepuolen ongelmia, keskittymisvaikeutta, kaverisuhteiden vähäisyyttä, tai siirtymätilanteiden haasteellisuutta. Yhden kyselyyn osallistuneen vastauksesta ilmeni oman toiminnanohjauksen puutteellisuuden huomioiminen kielellisen erityisvaikean lapsen kohdalla. Pääsääntöisesti kielellinen erityisvaikeus tunnistettiin puheen tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeutena.

Monella ammattilaisista oli tietoa ja taitoa tunnistaa kielellisesti erityisvaikea lapsi erittäin hyvin ja heidän tietonsa sekä tukensa näkyi kyselyissä ja haastatteluissa mm. käytössä olevien menetelmien kuvauksena arjen toiminnassa. Jotkut ammattilaisista eivät mielestään tunnistanee kielellistä erityisvaikeutta, mutta käyttivät tiedostamattaan menetelmiä, jotka tukivat tällaista lasta tai nuorta. Tunnistamisen ja tukemisen osaamisen taso ammattilaisten keskuudessa olikin vaihtelevaa.

Tulosten pohjalta heräsi muutamia kysymyksiä, kuten tunnistetaanko lasten ja nuorten kielelliset vaikeudet riittävän ajoissa? Tuetaanko lasta tai nuorta riittävästi? Miten hyvin kuntastrategiaan kirjatut tavoitteet syrjäytymisen ennaltaehkäisystä toteutuvat, jos ammattilaiset eivät osaa tunnistaa syrjäytymiseen johtavia syitä riittävän ajoissa?

Kuten opinnäytetyöni osoittaa, on kielellinen erityisvaikeus erittäin haasteellinen tunnistaa. Tästä syystä kielellistä erityisvaikeutta voitaisiinkin tukea ennaltaehkäisevästi siten, että kasvatuksessa ja opetuksessa käytettävät menetelmät ja välineet olisivat sellaisia, jotka tukevat kielellisesti erityisvaikeita lapsia ja nuoria riippumatta siitä onko heidät tunnistettu tai diagnosoitu. Päiväkotien päivittäisessä käytössä voisi olla kuvat, tukiviittomat ja suujumppa, jotka toimisivat varhaisessa vaiheessa tukimuotona kielellisesti erityisvaikealle lapselle, ja olisivat myös hyödyksi muille ryhmässä oleville lapsille. Työntekijät hyötyisivät tästä siten, että tukiviittoma- ja suujumppataidot pysyisivät muistissa. Lapsi, joka kokee tulevansa ymmärretyksi, saa myös tukea hyvän itsetunnon kehittymiselle. Lapselle ja nuorelle voidaan antaa mahdollisuus kehittyä omien kykyjensä ja taitojensa mukaisesti arjen hyvillä tukitoimenpiteillä yhdessä kodin, ammattilaisten ja muiden lähitoimijoiden kanssa. Vanhempia tulisi kannustaa kertomaan lapsen erityisvaikeudesta lapsen kanssa toimiville aikuisille, jotta he voivat tukea lasta tai nuorta rakentavalla tavalla. Varhaisessa vaiheessa aloitetut tukitoimet olisivat yhteiskunnallisesti merkittävää ennaltaehkäisevää työtä itsetunnon kehittymisen, koulun keskeytyksen ja syrjäytymisen näkökulmasta. Hyvien menetelmien ja tukitoimien löytyminen ammattilaisen arkeen voisi osaltaan auttaa heitä jaksamaan työssään, ja tehdä työstä entistä antoisampaa.

Lasta tulisi kannustaa niin, että hän tulisi tietoiseksi omista haasteista sekä vahvuuksistaan lapsen ikä huomioiden. Lapsi tai nuori, jolla on kielellinen erityisvaikeus, on

myös oppijana erilainen ja olisi hyvä löytää hänen oppimistaan tukevat menetelmät, jotka voisivat toteutua jokapäiväisessä arjessa. Tietämättömyys omien oppimisvaikeuksien syistä voi olla este oppimisen tiellä. Oikeilla tukitoimenpiteillä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa erilainen oppija voi olla yhteiskuntamme tulevaisuuden yksi osaajista, voimavara sekä veronmaksaja.

Opinnäytetyöni tulosten analyysivaiheen jälkeen, kun kävi ilmi, että vastaajat kaipasivat tietoa ja koulutusta kielellisestä erityisvaikeudesta ja sen tukemisesta, syntyi ajatus lapsen puheenkehitykseen liittyvän esitteen tekemisestä Nurmijärven päiväkoteihin. Esite pohjautuisi uuteen Käypä hoito-suositukseen. Nurmijärven varhaiskasvatuksen edustaja kiinnostui asiasta ja esitteen lupautui tekemään Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry. Esite jaetaan sen valmistuttua Nurmijärven päiväkoteihin ryhmien ilmoitustauluille perheiden sekä henkilökunnan luettavaksi.

Opinnäytetyöni avulla tietämykseni Nurmijärven kunnan tavasta toimia on lisääntynyt. Sekä Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n toimintaan tutustumalla olen ymmärtänyt paremmin järjestön toimintatapaa. Molempien strategiat ja toimintasuunnitelmat ovat tulleet tutuiksi. Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n työntekijä ja kunnan työntekijät ovat vastanneet kyselyyn ja haastattelupyyntöihini joustavasti, mikä on mahdollistanut aineistonkeruun.

LÄHTEET

Aivohalvaus- ja dysfasialiiton Toimintasuunnitelma 2010.

Aivohalvaus- ja dysfasialiiton Toimintastrategia 2010-2015.

Käypä hoito -suositus 27.4.2010

<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/hoi50085>

Käypä hoito –suositus 17.5.2010

<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/potilaalle>

Lahtinen, Pirjo. Nuoren tukitoimet kirjataan suunnitelmiin. Dysfasia, Puheen- ja kielekehityksen erikoislehti 4/08, 8-9, 12

Lukkarin koulun koulutiedote lukuvuodelle 2009-2010

Maaniitun koulun koulutiedote lukuvuodelle 2009-2010

Nurmijärven kuntastrategia 2010-2020

http://www.nurmijarvi.fi/ajankohtaista/uutisarkisto/fi_FI/kuntastrategia/

Neuropsykiatrisen valmennuksen - esite

<http://www.stroke.fi/?s=301>

Sipari, Salla. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Jyväskylä:

Jyväskylä University Printing House

Suunnitelma erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kehittämisestä Nurmijärven kunnassa vuosina 2009-2011. Sivistyslautakunnan päätös liitteistä, viitattu 16.6.2009.

http://dynastia.nurmijarvi.fi/cgi/DREQUEST.PHP?page=meeting_frames

LIITTEET

Liite 1. Käypä hoito -suositus, kielellinen erityisvaikeus (dysfasia)

Liite 2. Kyselyt kouluille

Liite 3. Haastattelukysymykset

Liite 4. Haastattelukysymykset

Liite 5. Asiantuntijahaastattelu

Liite 6. Kysely peruskoulujen erityisopetuksen koordinaattorille

Liite 7. Kysely nuorisotoimen nuorisopäällikölle

Lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus (SLI, aiemmin dysfasia)

Käyvän hoidon potilasversiot

17.5.2010

Teija Riikola ja Marja Asikainen

- [Mitä lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus \(SLI\) on?](#)
 - [SLI:n tunnistaminen](#)
 - [Diagnostiikka](#)
 - [Hoito ja kuntoutus](#)
 - [Ennuste](#)
 - [Seuranta ja hoidon porrastus](#)
 - [Yleisyys](#)
 - [Lisätietoa](#)
 - [Vastuun rajaus](#)
-

Potilasversio tulostettavassa muodossa (pdf) «»1

Käypä hoito -suositus «Lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus (dysfasia)»1

Kun lapsen puheen ja kielen kehitys viivästyy tai etenee poikkeavasti ja puheilmaisu tai kuullun ymmärtäminen on vaikeaa, on kyseessä usein kielellinen erityisvaikeus (specific language impairment, SLI). Kielellinen erityisvaikeus on luotettavimmin tunnistettavissa vasta noin neljän vuoden iästä lähtien. Tukitoimenpiteet on aloitettava heti epäilyn herätessä.

Mitä lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus (SLI) on?

Kielellisessä erityisvaikeudessa (SLI, aiemmin dysfasia) lapsen puheen ja kielen kehitys viivästyy tai etenee poikkeavasti ja puheilmaisu ja/tai kuullun puheen ymmärtäminen on jonkin verran tai huomattavan vaikeaa. Se on häiriö, jossa lapsen kielellinen oppiminen ja toimintakyky eivät kehity iän mukaisesti, vaikka näönvarainen päättely onkin normaalia.

Häiriön syy on useimmiten perinnöllinen. SLI ei siis selity neurologisilla, aistitoimintojen, tunne-elämän tai ympäristötekijöiden poikkeavuuksilla, joita ovat esimerkiksi merkittävät lapsen kasvuympäristöön ja vuorovaikutukseen liittyvät puutteet tai monikielisyys.

SLI:n tunnistaminen

Lapsi voi sanoa ensimmäiset sanansa normaalin kehitysaikataulun mukaisesti, mutta sanavaraston lisääntyminen ja lausetasoinen puhe kehittyvät yleensä normaalia hitaammin. Lapsen vaikeutta ymmärtää puhetta ei havaita helposti, koska asiat, joista pienen lapsen kanssa puhutaan, ovat hyvin usein samanaikaisesti nähtävissä konkreettisesti. Ymmärtämisvaikeus voi ilme-

tä levottomuutena, käytöshäiriönä tai vetäytymisenä tai niin, että lapsi ottaa mallia muiden lasten toiminnasta. Mikään yksittäinen testi ei luotettavasti tunnista SLI:tä.

Huolestu kielellisistä erityisvaikeuksista silloin, jos

- lapsi jokeltelee vähän, jokeltelu on poikkeavaa tai lapsi ei käytä jokeltelua ottaakseen kontaktia muihin tai
- epäilet vaikeuksia kielellisessä ymmärtämisessä tai
- lapsi ei kiinnitä huomiota muiden puheeseen tai
- lapsi ei käytä eleitä ottaakseen muihin kontaktia tai
- lapsi ei leiki symbolista leikkiä (esimerkiksi keppi on hevonen) tai
- lapsen lähisukulaisilla on ollut kielellisen kehityksen ongelmia tai oppimisvaikeuksia tai
- lapsen tunne-elämän tai vuorovaikutustaitojen kehitys ei etene normaalisti.

Uusien sanojen oppiminen on SLI-lapsilla kouluikässäkkin heikompaa kuin muilla. Koska sanaston ja käsitteistön hallinnassa on puutteita, myös kuullun ja luetun ymmärtäminen ja oppiminen on vaikeampaa kuin muilla. Kielellisen oppimisen ja toimintakyvyn ongelmat voivat vaikeuttaa myös keskittymistä ja vuorovaikutusta sekä aiheuttaa tunne-elämän ongelmia.

Epäselvän puheen taustalla ovat tyypillisesti virheelliset ja muuntuneet sanahahmot, virheelliset ja puuttuvat taivutuspäätteet tai vaikeus löytää sanoja. Ilmaisusta saattaa puuttua sisällön kannalta oleellisia sanoja tai sanoja voi olla puheen ymmärrettävyyden kannalta liikaa.

Kun vanhemmat epäilevät kielellisiä ongelmia, varhaiset tukitoimet on aloitettava heti. Tällöin vanhempien tulee saada neuvolassa ohjausta lapsen kielellisen kehittymisen ja toimintakyvyn tukemiseen. Lapsi perheineen lähetetään puheterapeutin ohjaukseen yleensä 2–2.5 vuoden ikäisenä, mutta puheterapeutille voidaan ohjata jo aiemmin, jos jollakulla muulla perheenjäsenellä on todettu kielellinen vaikeus tai jos selvä SLI-epäily on herännyt jo aiemmin.

Tukitoimet aloitetaan heti, kun herää epäily SLI:stä:

- toimintakyvyn tukeminen arjessa aloitetaan mahdollisimman varhain
- päiväkotij- ja opetusryhmien tulee olla pieniä
- melun määrä vähennetään
- vuorovaikutusta tuetaan
- kielellisen oppimisen ja toimintakyvyn puutteet otetaan huomioon myös koulussa.

Diagnostiikka

SLI jaetaan kahteen eri muotoon sen mukaan, onko ongelmia puheilmaisuudessa vai kuullun ymmärtämisessä; usein vaikeuksia on niissä molemmissa. SLI on vaikea, jos kolme vuotta täyttänyt lapsi ei kykene sanalliseen ilmaisuun tai ei ymmärrä puhetta, kommunikoinnin vaikeudet haittaavat vuorovaikutustilanteita lapsen arjessa tai lapsi tarvitsee puhetta tukevia kommunikatiokeinoja lähes kaikissa tilanteissa.

Suurella osalla lapsista, joilla on SLI, esiintyy myös liikkumiseen sekä käden ja silmän yhteistyötaitoihin liittyviä ongelmia. Kielellisen erityisvaikeuden vaikeusasteesta löytyy lisätietoa Käypä hoito -suosituksen sähköisestä tausta-aineistosta [«Kielellisen erityisvaikeuden vaikeusaste»](#)1.

Hoito ja kuntoutus

Kun lapsella epäillään SLI:tä, on tärkeää, että vanhemmat saavat tietoa häiriöstä ja sen hoidosta. Kodin lisäksi päivähoitossa ja koulussa tulee tietää SLI:stä ja lapsen erityistarpeista. Perheen varhainen ohjaus ja lapsen kielellisen vuorovaikutuksen tukeminen auttavat SLI-lapsen kehittymistä.

Lapsen toimintakykyä voidaan tukea oikein kohdennetulla puheterapialla. Puheterapian kesto, intensiteetti ja toteuttamistapa tulee suunnitella yksilöllisesti osana kuntoutussuunnitelmaa. Terapia voidaan jaksottaa, mutta sen tulee olla jakson aikana vähintään viikoittaista. Vaikuttamaton terapia ei tule jatkaa. Myös harjoitusten tekemiseen opastetun vanhemman antamasta ohjauksesta on hyötyä lapsen puheentuottamisen vahvistamisessa.

Tietokoneavusteista harjoittelua, ryhmäkuntoutusta, neuropsykologista kuntoutusta, toimintaterapiaa ja muita terapiamuotoja voidaan käyttää yksilöllisen harkinnan mukaisesti. Joillekin lapsille saattaa olla apua suunsisäisestä irtokojeesta tai muista apuvälineistä.

Ennuste

län myötä kielellisen erityisvaikeuden oirekuva muuttuu: puhe selkiytyy vähitellen ja jokapäiväisen kielen hallinta kehittyy, mutta pitkien, käsitteellisten ja monimutkaisten kuultujen ja luettujen lauseiden ymmärtäminen on lieväasteisessäkin SLI:ssä ikään nähden usein vaikeaa. Myös omien ajatusten, havaintojen ja omaksutun tiedon ilmaiseminen suullisesti ja kirjallisesti on työstä.

Viiden vuoden iässä todetut kielelliset ja puheen ymmärtämisen vaikeudet ennustavat kielellisten vaikeuksien jatkumista sekä luetun ymmärtämisen ja muun oppimiskyvyn heikkoutta vielä 15 vuoden iässä.

On tärkeää muistaa, että kielellisen ymmärtämisen ja muistamisen vaikeus haittaa myös kielellistä päättelyä. Kielellisen toimintakyvyn puutteet voivat kouluiässä heijastua visuaalisen (näönvaraisen) päättelykyvyn kehittymiseen. Kouluiässä saattaa ilmetä kielelliseen erityisvaikeuteen ja sen taustalla oleviin tekijöihin liittyen myös keskittymisvaikeutta ja puutteita oman toiminnan ohjauksessa, kaverisuhteiden niukkuutta sekä vuorovaikutustaitojen ja tunne-elämän ongelmia.

SLI ei varsinaisesti parane, mutta sen aiheuttamia haittoja voidaan oppia korvaamaan joillain muilla seikoilla, jolloin ne haittaavat vähemmän.

SLI:n aiheuttamiin haittoihin vaikuttavat:

- häiriön vaikeusaste
- näönvarainen päättelykyky
- kyky korvata SLI:n aiheuttamia haittoja muilla taidoilla
- ympäristön toimintakulttuuri ja vuorovaikutustottumukset

- lähiympäristössä toteutetut tukitoimet muun muassa uusien sanojen ja käsitteiden oppimiseksi koulussa
- käytös- ja ihmissuhdeongelmat
- tunne-elämän häiriöt

Seuranta ja hoidon porrastus

Lievien kielellisten ongelmien toteaminen ja hoito kuuluvat perusterveydenhuoltoon, kun taas vaikeiden kielellisten ongelmien tutkimukset sekä kuntoutuksen ja tukitoimenpiteiden järjestäminen ja seuranta kuuluvat erikoissairaanhoidon tai hoitoyksikköön. Hoidosta vastaava taho seuraa leikki-ikäisen lapsen kehitystä ja kuntoutumista vähintään kerran vuodessa tehtävillä arvioinneilla ja pitää kuntoutussuunnitelman ajantasaisena.

Yleisyys

Noin 7 prosentilla suomalaisista lapsista on jonkintasoinen SLI. Puheen kehitys viivästyy jopa 19 prosentilla lapsista. Kielellinen erityisvaikeus on yleisempää pojilla kuin tytöillä.

Lisätietoa

Vuorotellen. Opas vuorovaikutuksen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin (Internet-linkki, tiedosto pdf-muodossa «<http://papunet.net/yleis/fileadmin/muut/Esitteet/Vuorotellen.pdf>»1)

Erilaisia kommunikointikeinoja, Papunet-verkkopalveluyksikkö (Internet-linkki «<http://papunet.net/yleis/kommunikointikeinot.html>»2)

Kommunikointi kielihäiriöisen lapsen kanssa. Ohjeita puheen ja kielen kehityksen tukemiseksi kotioloissa (Internet-linkki, tiedosto pdf-muodossa «http://www.stroke.fi/files/176/kommunikointi_www.pdf.»3)

Ohjeita SLI-lapsen lähiympäristölle, Käypä hoito -suosituksen sähköinen tausta-aineisto «[Ohjeita lähiympäristölle, kun lapsella on kielellinen erityisvaikeus](#)»2

Perusopetuslaki 628/1998, Valtion säädöstietopankki Finlex (Internet-linkki «<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>»4)

Potilasversion tekstin on Lääkäriseura Duodecimin Käypä hoito -suosituksen pohjalta laatinut lääketieteen toimittaja *Teija Riikola*, ja sen on tarkistanut suosituksen laatineen asiantuntijaryhmän puheenjohtaja apulaisylilääkäri, LT *Marja Asikainen*, Vantaan kaupunki.

Vastuun rajaus

Käypä hoito -suositukset ovat parhaiden asiantuntijoiden laatimia yhteenvetoja yksittäisten sairauksien diagnostiikan ja hoidon vaikuttavuudesta. Ne eivät korvaa lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattilaisen omaa arviota yksittäisen potilaan parhaasta mahdollisesta diagnostiikasta ja hoidosta hoitopäätöksiä tehtäessä.

RYHMÄHAASTATTELU KIRKONKYLÄN PÄIVÄKOTIIN

Liite 2

Olen yhteisöpedagogiopiskelija Humanistisen ammattikorkeakoulun Nurmijärven kampukselta. Opiskelen kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa ja valmistun joulukuussa 2010. Opinnäytetyöni teen Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:lle. Tutkimustyöni tarkoituksena on kartoittaa 3-16 -vuotiaiden lasten sekä nuorten puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten tunnistamisen ja tukemisen toteumista Nurmijärven kirkonkylän alueella. Tutkimusluvan minulle ovat myöntäneet opetuspäällikkö Kati Luostarinen, nuorisopäällikkö Merja Winha-Järvinen sekä vs. varhaiskasvatuspäällikkö Hilikka Kemppainen. Kysely -tutkimuksen toteutan alakoulun ja yläkoulun opettajille. Lisäksi haastattelen nuorisotoimen ohjaajia sekä teen ryhmähaastattelun päiväkodissa työskenteleville kasvattajille, kahdessa eri päiväkodissa. Opinnäytetyöni tarkoitus on auttaa selvittämään Nurmijärven kunnan sekä Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n yhteistyön kehittämistarvetta.

Taustatietoja

Ryhmähaastatteluun osallistuu

Nimi	Tehtävänimike	Lapsiryhmä (ikä/koko)
------	---------------	-----------------------

A: _____

B: _____

C: _____

Ikä: 25-34 35-44 45-54 55-64

Kasvattajien lukumäärä ryhmässä: A B C

Avustajien lukumäärä ryhmässä: A B C

Muuta käytettävissä olevaa henkilöstöä A B C

- päivittäin kerran viikossa,
- 2-3 kertaa viikossa
- kuukausittain
- satunnaisesti
- ei koskaan

1. Miten mielestäsi tunnistat lapsen, jolla on puheen- ja kielenkehityksenhäiriö?
erittäin hyvin ____ hyvin ____ huonosti ____ en ollenkaan ____ en osaa sanoa ____
2. Mistä tunnistatte puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisen lapsen? '
3. Miten toimitte havaitessanne ryhmässänne lapsen, jolla mahdollisesti on puheen- ja kielenkehityksenhäiriö?
4. Mitä menetelmiä päiväkodissanne on käytössä puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten lasten tunnistamiseksi?

5. Kuvailkaa päivän aikana tapahtuvia toimintoja, jotka tukevat puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisen lapsen toimimista päiväkodissa?
 6. Mitä menetelmiä ja välineitä käytätte puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisen lapsen tukemiseksi?
 7. Millaisia moniammatillisia verkostoja teillä on mahdollisuus käyttää puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten lasten tunnistamiseksi ja tukemiseksi?
 8. Mitä edellä mainituista verkostoista olette käyttäneet puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten lasten?
 9. Miten usein teette yhteistyötä vanhempien kanssa?
 - päivittäin
 - viikoittain
 - kuukausittain
 - kerran toimintakaudessa
 - muu, mikä?
-
-

10. Millaista yhteistyötä teette puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten lasten vanhempien kanssa?

11. Mielestänne yhteistyö vanhempien kanssa on
- vähäistä
 - en osaa sanoa
 - riittävää

12. Mielestänne tämän hetken tukitoimenpiteet ja käytössä olevat menetelmät sekä välineet ovat riittäviä

kyllä ei

13. Millaista tukea tai välineitä mielestänne tarvittaisiin lisää puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten lasten tunnistamiseksi ja tukemiseksi?

Kiitos vastauksistanne!

KYSELYTUTKIMUS KOULUILLE

Olen yhteisöpedagogiopiskelija Humanistisen ammattikorkeakoulun Nurmijärven kampukselta. Opiskelen kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa ja valmistun joulukuussa 2010. Opinnäytetyöni teen Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:lle. Tutkimustyöni tarkoituksena on kartoittaa 3-16 -vuotiaiden lasten sekä nuorten kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisen ja tukemisen toteutumista Nurmijärven kirkonkylän alueella. Tutkimusluvan minulle ovat myöntäneet opetuspäällikkö Kati Luostarinen, nuorisopäällikkö Merja Winha-Järvinen sekä vs. varhaiskasvatuspäällikkö Hilka Kempainen. Kyselytutkimuksen toteutan alakoulun ja yläkoulun opettajille. Lisäksi haastattelen nuorisotoimen ohjaajia sekä teen ryhmähaastattelun päiväkodissa työskenteleville kasvattajille, kahdessa eri päiväkodissa. Opinnäytetyöni tarkoitus on auttaa selvittämään Nurmijärven kunnan sekä Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n yhteistyön kehittämistarvetta.

TAUSTATIETOJA

Sukupuoli: Nainen Mies (ympyröi oikea vaihtoehto)

Ikä: 25-34 35-44 45-54 55-64 (ympyröi sopivin vaihtoehto)

Tehtävänimike: _____

Opetan luokkaa: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
(ympyröi sopivin/sopivimmat vaihtoehdot)

Luokassani toimivan avustavan henkilöstön määrä: 0 1 2 3
(ympyröi sopivin vaihtoehto)

Luokassani toimii avustava henkilö/henkilöt (rastita sopivin vaihtoehto)

- päivittäin kerran viikossa,
- 2-3 kertaa viikossa
- kuukausittain
- satunnaisesti
- ei koskaan

Miten mielestäsi tunnistat oppilaan, jolla on puheen- ja kielenkehityksenhäiriö?
(rastita sopivin vaihtoehto)

- erittäin hyvin
- hyvin
- huonosti
- en ollenkaan
- en osaa sanoa

2. Mistä tunnistat puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisen oppilaan?

3. Miten toimit havaitessasi luokallasi oppilaan, jolla mahdollisesti on puheen- ja kielenkehityksenhäiriön erityisvaikeus?

4. Mitä menetelmiä koulussasi on käytössä puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten oppilaiden tunnistamiseksi?

5. Kuvaile päivän aikana tapahtuvia toimintatapoja esim. ruokailu, välitunti yms., jotka tukevat puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisen oppilaan toimimista koulussa?

6. Mitä menetelmiä ja välineitä käytät puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisen oppilaan tukemiseksi?

7. Kuvaile jokin pitämäsi oppitunti sekä käyttämiäsi välineitä ja menetelmiä, jotka tukevat oppilaan oppimista?

8. Millaisia moniammatillisia verkostoja sinulla on mahdollisuus käyttää?

9. Mitä edellä mainituista verkostoista olet käyttänyt?

10. Millaista yhteistyötä teet puheen- ja kielenkehityksenhäiriöisten oppilaiden vanhempien kanssa?

11. Miten usein teet yhteistyötä vanhempien kanssa? (rastita sopivin vaihtoehto)

- päivittäin
- viikoittain
- kuukausittain
- kerran lukukaudessa
- muu, mikä?

12. Mielestäni yhteistyö vanhempien kanssa on (rastita sopivin vaihtoehto)

- vähäistä
- en osaa sanoa
- riittävää

13. Mielestäni tämän hetken tukitoimenpiteet ja käytössä olevat menetelmät sekä välineet ovat riittäviä (ympyröi sopivin vaihtoehto)

kyllä ei

14. Millaista tukea tai välineitä mielestäsi tarvittaisiin lisää puheen- ja kielenkehityksen häiriöisten oppilaiden tunnistamiseksi ja tukemiseksi?

Kiitos vastauksestasi!

RYHMÄHAASTATELUN AHJOLAN NUORISOTILAN TYÖNTEKIJÖILLE

Olen yhteisöpedagogiopiskelija Humanistisen ammattikorkeakoulun Nurmijärven kampukselta. Opiskelen kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa ja valmistun joulukuussa 2010. Opinnäytetyöni teen Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:lle. Tutkimustyöni tarkoituksena on kartoittaa 3-16 -vuotiaiden lasten sekä nuorten kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisen ja tukemisen toteutumista Nurmijärven kirkonkylän alueella. Tutkimusluvan minulle ovat myöntäneet opetuspäällikkö Kati Luostarinen, nuorisopäällikkö Merja Winha-Järvinen sekä vs. varhaiskasvatuspäällikkö Hilikka Kemppainen. Kysely -tutkimuksen toteutan alakoulun ja yläkoulun opettajille. Lisäksi haastattelen nuorisotoimen ohjaajia sekä teen ryhmähaastattelun päiväkodissa työskenteleville kasvattajille, kahdessa eri päiväkodissa. Opinnäytetyöni tarkoitus on auttaa selvittämään Nurmijärven kunnan sekä Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n yhteistyön kehittämistarvetta.

Taustatietoja

Ryhmähaastatteluun osallistuu

Nimi

Tehtävänimike

Koulutus

A: _____

B: _____

C: _____

Ikä: 25-34 35-44 45-54 55-64

Ohjaajien lukumäärä nuorisotilalla: A B C

Muuta käytettävissä olevaa henkilöstöä A B C

Jos niin kuinka usein? _____

Asiakkaat (ikä/koko) _____

Aukioloaika _____

Lasten ja nuorten lukumäärä: _____

Ikäjakautuma _____

1. Mitä toimintaa nuorisotoimi tarjoaa lapsille/nuorille?

2. Mistä tunnistatte kielellisen erityisvaikeuden lapsella/nuorella?

3. Mitä haasteita arvelette/tiedätte, että kielellisen erityisvaikeuden omaava lapsi/nuori kohtaa toiminnassanne?

4. Miten tuette kielenkehityksen erityisvaikeata lasta/nuorta toiminnassanne?

5. Miten voisitte tukea toiminnassanne kielenkehityksen erityisvaikeuden omaava lasta/nuorta?

6. Millaisia moniammatillisia verkostoja teillä on mahdollisuus käyttää kielellisen erityisvaikeiden lasten/nuorten tunnistamiseksi ja/tai tukemiseksi?

7. Mitä edellä mainituista verkostoista olette käyttäneet kielellisten erityisvaikeiden lasten/nuorten tunnistamiseksi/tunnistamiseksi?

8. Miten usein teette yhteistyötä vanhempien kanssa?

- päivittäin
 - viikoittain
 - kuukausittain
 - kerran toimintakaudessa
 - muu, mikä?
-
-

9. Millaista yhteistyötä teette kielellisten erityisvaikeiden lasten/nuorten vanhempien kanssa?

10. Mielestänne yhteistyö vanhempien kanssa on

- vähäistä
- en osaa sanoa
- riittävää

11. Mielestänne tämän hetken tukitoimenpiteet ja käytössä olevat menetelmät sekä välineet ovat riittäviä

kyllä ei

12. Millaista tukea, toimintaa tai välineitä mielestänne tarvittaisiin lisää kielellisten erityisvaikeiden lasten /nuorten tunnistamiseksi ja tukemiseksi?

13. Haluatteko vielä lisätä tai kommentoida jotain aiheeseen liittyvää?

Kysely Nurmijärven kunnan varhaiskasvatus asiantuntija Marita Käyhkölle

1. Nurmijärven kunnassa on päiväkoteja yhteensä _____.
2. Päivähoidossa lapsia on yhteensä _____.
3. Lapsiryhmän koko vaihtelee ____-_____.
4. Lapsiryhmiä on kaiken kaikkiaan _____,
joista erityisryhmiä on _____.
5. Minkä tyyppisiä erityisryhmät ovat? _____

6. Onko kielellisen erityisvaikeuden omaaville lapsille omia ryhmiä _____
7. Kielellisen erityisvaikeuden diagnosoituja lapsia on koko kunnassa _____
8. Tunnistettuja, mutta ei-diagnosoituja kielellisen erityisvaikeuden omaavia lapsia päivähoidossa on _____
9. Haluatko kertoa vielä jotain muuta tähän aiheeseen liittyen

Kiitos antamastasi ajasta!

Kysely Nurmijärven kunnan peruskoulujen erityisopetuksen koordinaattori
Miira Armiselle

1. Nurmijärven kunnassa on kouluja yhteensä _____
2. Oppilaita alakoulussa on yhteensä _____
3. Oppilaita yläkoulussa on yhteensä _____
4. Koululuokkia on alakoulussa yhteensä _____
5. Koululuokkia on yläkoulussa yhteensä _____
6. Erityisluokkia on alakoulun puolella yhteensä _____ ja oppilaita erityisluokilla on yhteensä _____
7. Erityisluokkia on yläkoulun puolella yhteensä _____ ja oppilaita erityisluokilla on yhteensä _____
8. Kielellisiä erityisluokkia ei ole erikseen / on erikseen yhteensä____, joissa on oppilaita____ /luokka ja erityisluokat ovat yläkoulussa ja / tai alakoulussa
9. Alakoulussa on diagnoosin saaneita kielellisen erityisvaikeuden omaavia oppilaita yhteensä _____.
10. Alakoulussa on tunnistettuja, mutta ilman diagnoosia kielellisen erityisvaikeuden omaavia oppilaita yhteensä _____.
11. Yläkoulussa on diagnoosin saaneita kielellisen erityisvaikeuden omaavia oppilaita yhteensä _____.
12. Yläkoulussa on tunnistettuja, mutta ilman diagnoosia kielellisen erityisvaikeuden omaavia oppilaita yhteensä _____.
13. Haluaisin vielä lisätä tai tarkentaa, _____

Kiitos antamastasi ajasta!

Kysely nuorisotoimenpäällikkö Merja Winha-Järviselle

1. Nurmijärven kunnan keskimääräinen kävijämäärä nuorisotiloissa on _____ päivittäin ja _____ viikoittain
2. Iltapäiväkerhoja on _____ kpl ja kävijämäärä/kerho on _____
3. Onko iltapäiväkerhojen lisäksi muuta kerhotoimintaa? Ei ole ___ on _____

Mikäli vastasit myöntävästi, vastaa myös kysymyksiin 4-7, jos kieltävästi niin siirry suoraan kysymykseen 8

4. Paljonko kerhoja on _____ /nuorisotila _____
5. Kerhojen keskimääräinen kävijämäärä _____ /nuorisotila
6. Millaisia kerhoja nuorisotiloilla järjestetään?

7. Kuka/ketkä toimii kerhojen vetäjinä (esim. ohjaajat, vapaaehtoiset jne.)

8. Kertsin kävijämäärä/nuorisotila _____
9. Nuorisotilalla kävijöistä tunnistettavia kielellisen erityisvaikeuden omaavia lapsia on _____ diagnoosin saaneita lapsia on _____
10. Nuorisotilalla kävijöistä tunnistettavia kielellisen erityisvaikeuden omaavia nuoria on _____ ja diagnoosin saaneita nuoria on _____
11. Haluaisin vielä lisätä / tarkentaa?

Kiitos antamastasi ajasta!